

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2013
tavasz

**Az év madara:
a gyurgyalag**

**Madárgyűrűzési
érdekességek**

**A reznektúzok
históriája**

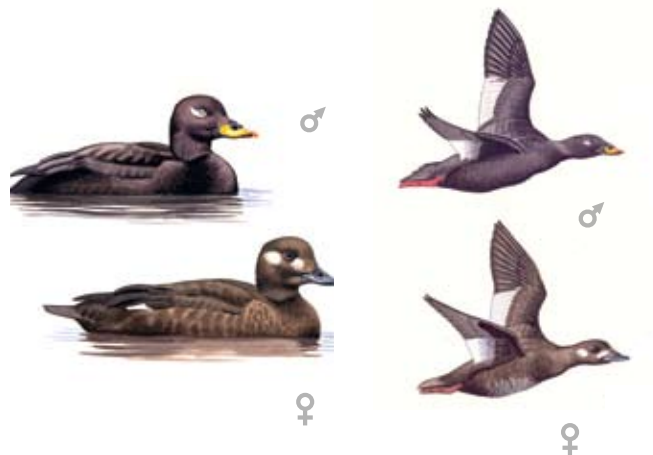
Tengeri récék

Több tengeri récefaj kis számban ugyan, de rendszeresen elvetődik hozzánk. Főleg a téli hónapokban találkozhatunk velük, elsősorban nagyobb tavainkon és folyóinkon.

▲ Fekete réce (*Melanitta nigra*)

Ritka téli vendég, inkább magányosan bukkan föl nálunk. Elsősorban fiatal és tojó példányokkal találkozhatunk. A gácsér teljesen fekete, még röptében is. Kézevezői alulról világosabbak, ez bizonyos fények mellett feltűnő lehet. Csőre is fekete, tövén jellegzetes duzzanat található, ez előtt a felső csőrélén sárga folt van. A tojók és fiatalok sötétbarnák, feltűnő, élesen körülhatárolt világos pofafolttal (emiatt első látásra az üstökös réce tojójára hasonlítanak).

▲ Füstös réce (*Melanitta fusca*)

Gyakoribb, rendszeresebb, mint az előző faj, gyakran kisebb csapatokban figyelhető meg. Nagyobb termetű, de ugyanolyan sötét színezetű réce. Kézevezői minden tollzatban fehérek, emiatt röptében jellegzetes panel látható a szárnyán. A gácsér csőre narancssárga, az orrnyílás környékén fekete, szemük alatt apró fehér félholdat viselnek. A tojók és fiatalok füstös barnák, pofájukon két jellegzetes világos folttal.

▼ Jeges réce (*Clangula hyemalis*)

Nagyon elegáns, kis termetű réce. Rendszeres, de kis számú téli vendég. Téli tollazata nagyon világos összehatást kelt. A gácsér nyaka, feje, fartájéka fehér, testoldala és háta szürke, szárnya fekete. Szeme körül nagy, szürkésbarna, pofáján pedig sötétbarna folt van. Középső faroktollai nagyon hosszúak. A tojó feje, nyaka, fartájéka fehér, fejteteje sötétbarna, pofáján sötétbarna folt van. Melle, háta, szárnya világosabb barna. A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, de sötétebbek, piszkosabb színezetűek.

▼ Pehelyréce (*Somateria mollissima*)

Ritka vendég, minden télen felbukkan, általában egyesével. Csőre nagyon egyedül, hosszú, ék alakú, a tollazat az orrnyílásig hosszan, szintén ék alakban előrenyúlik.

A gácsér más fajokkal összetéveszthetetlen. Testoldala, hasa, szárnya és farktájéka fekete, a fark előtt nagy, fehér folttal. Háta és melle fehér (a melltájéknak enyhe barackos árnyalata van). Fejteteje a szem vonaláig fekete, alatta a pofa fehér. Tarkója világoszöld.

A tojók és fiatalok barnák, sűrű, sötét sávózással.

A fiatal gácsérok nagyon változatos, tarka benyomást keltenek, fokozatos vedléssel érik el a felnőttkori tollazatot.

Szöveg és grafika: Kókay Szabolcs (www.kokay.hu)

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

(MME) közhasznú társadalmi szervezet

„A madárbarát Magyarországiért!”

1121 Budapest, Költő utca 21.

Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ

Ujhelyi Péter

MUNKATÁRSAK

Ács László • MME Bolt

Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem

Drexler Szilárd • természetvédelem

Hadarics Tibor • faunisztika

Halpern Bálint • kételtű- és hullóvédelem

Horváth Márton • ragadozómadár-védelem

Karcza Zsolt • Madárgyűrűzési Központ

Kincses László • környezeti nevelés

Lendvai Csaba • helyi csoportok

Nagy Dénes • területvédelem

Nagy Károly • Monitoring Központ

Orbán Zoltán • társadalmi kapcsolatok

Schmidt Emese • Csipogó

Szenczi Péter • MME Hírek

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)

Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai

Tanszék, ny. tszvez.)

Csorba Gábor (Magyar Természettudományi

Múzeum Állattára)

Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)

Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai

és Botanikai Kutatóintézet)

Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)

Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)

Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem,

Növénytan Tanszék)

Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai

Kutatócsoport)

Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical

Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK

J. Artyuhin • Berta Béla • Forrágy Csaba

• Imre Tamás • Kalotás Zsolt • Kármán Balázs •

Lóki Csaba • Máté Bence • Nehézy László

• Novák László • Streit Béla • Suhayda László •

Vizúr János

GRAFIKUSOK

Kókay Szabolcs • Matyikó Tibor • Zsoldos Márton

TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS

LM&OP Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR

Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS

Harangi István

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Schmidt Egon

FELELŐS KIADÓ

Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS

Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ

Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

TÁMOGATÓINK

BirdLife

INTERNATIONAL

A címlapon: Gyurgyalag (Völgyi Sándor felvétele)

www.madartavlat.hu

Megőrzés

Tisztelt Olvasó!

Egy évvel ezelőtt szó szerint egyik napról a másikra, sürgősségi megoldásként kellett átvennem a Madártávlat főszerkesztői tisztét. Egy olyan pozícióért, amire korábban még gondolni sem mertem, mivel nem tartottam magam elég felkészültnek rá. Pláne nem úgy, hogy a munkát előzetes lapszerkesztői tapasztalatok nélkül és a társadalmi kapcsolatok igazgatói feladataim mellett kellett végezniem. A legfontosabb elvárás a lap pontos megjelenésének biztosítása volt az addig elért magas színvonal megtartása és lehetőség szerinti további fejlesztése mellett. A cikkeket összeállító és pontosan „szállító” szerzőknek köszönhetően így indulhatott el a Helyicsoport élet, a Faunahistória, a BirdLife International, a Monitoring Központ, a Madárgyűrűzési érdekességek és a Környezeti nevelés rovat. A feladatot, a Madártávlat megőrzését tehát maradéktalanul sikerült megvalósítani.

A munka azonban túlságosan sok időt és energiát vont el egyéb feladataimtól, többek között a társadalmi kapcsolatok osztály tavalyi ésszel indult pályázatának menedzselésétől, melynek keretében már idén is számos fejlesztés valósulhat meg (ezekről a következő számokban számolunk be). Szerencsére idén januárban visszatérhetett a lap régi-új főszerkesztője, így egy évnyi rendkívül megtisztelő munka után, megköszönve a tagság türelmét és a kollégák segítségét, nyugodtan köszönök le a Madártávlat főszerkesztői posztjáról és ajánlom az olvasóközönség figyelmébe az immáron megújult arculatú magazint.

Orbán Zoltán

Tisztelt Olvasók, kedves Tagtársak!

A 2011-es téli lapszám vezércikkében jeleztem, hogy a lapunkkal kapcsolatos közös munka nem szűnik meg, kollégáimnak köszönhetően 2012-ben, nehéz körülmények között is folytatódott a lap – és az olvasók – érdekében végzett munka. Ebben kiemelkedő szerepe volt Orbán Zoltánnak, akinek ezúton is szeretném kifejezni hálás köszönetemet, és 2013-tól közösen dolgozunk tovább kollégáinkkal a Madártávlat újabb lapszámain. Ehhez kérem a tagtársak közreműködését is, hogy szaccikkjeikkel, nívós fényképeikkel segítsék a lap minél gazdagabb tartalommal való megjelentetését. Elérhetőségünk: madartavlat@mme.hu

Madárbaráti üdvözzel

Ujhelyi Péter

A TARTALOMBÓL	Fenntartható természetvédelem magyarországi Natura 2000 területeken	10
	Madárgyűrűzési érdekességek	16
	Az MME Komárom-Esztergom Megyei Csoportja	22
	A reznek históriája	34

Gyurgyalag – az év madara

A gyurgyalag idén kiemelt szerepet kap a Madártávlatban, az év madarának választott fajjal következő lapszámunkban is behatóan foglalkozunk. Első cikkünkben a gyurgyalag általános bemutatásával foglalkozunk.

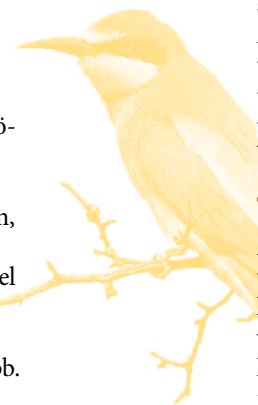
Az év madara

© Bagdi Antal

AGYURGYALAG (*Merops apiaster*) a szalakótaalakúak (Coraciiformes) rendjébe, és a gyurgyalagfélék (Meropidae) családjába tartozó faj. Hazánk egyik legszínesebb madárfaja a trópusi madarak színeit idézi. Népi nevei: gyurgyóka, méhészmadar, török fecske, földi rigó. Kedveli a nyílt, napsütötte, facsoportokkal tarkított homokos területeket, különösképpen ha számára fészkelésre alkalmas részt is kínál. Gyakran megfigyelhető fák, bokrok csúcsain, villanyoszlopon vagy vezetéken ülve is. A hímek színezete valamivel élénkebb, szárnyfedőiben, elsősorban a barna színek dominálnak, míg a tojónál a zöld szín a kifejezőbb. A fiatal madarak színezete fakóbb, szárnyfedőik, hátuk zöldesebben színezett. Hangja jellegzetes prü-prü, bugyborékoló gyurr-gyurr (erről kaphatta magyar nevét is).

A trópusi elterjedésű gyurgyalagok tollazatára a színkavalkád jellemző, a hazai képviselőjük a legtarkább madaraink közé tartozik

Magyarországon becsült fészkelő állománya a felmérések tükrében 20 000–30 000 párra tehető.

Májusban érkezik hozzánk és szeptember végére már el is hagyja a Kárpát-medencét. Költőterülete a Pireneusi-félszigettől az Urál hegyiségi, illetve Kis-Ázsiától Közép-Ázsián át a Kasmírig terjed. Teelőterülete Kelet- és Dél-Afrikában, többnyire az Egyenlítőtől délre eső területeken, illetve a Kongó-medencében található.

Táplálkozás

A gyurgyalag ügyes röptű madár, többnyire kiemelkedő helyen ülve les, majd a kiszemelt zsákmány után veti magát, azt villámgyors fordulatokkal kapja el, ami életmódjának megfelelően leginkább repülő hártványúakból (méhek és darazsak), szitakötőkből, lepkékből, különféle bogárfajokból áll. Táplálékvizsgálatok eredményei

Hogyan védekezhetnek a méztermelők a gyurgyalagok méhfogyasztása ellen?

Kellő körültekintéssel hatékonyan lehet a méhek védelmét biztosítani. Költőtelep 1-2 kilométeres sugarában nem ajánlott méhkaptárakat telepíteni fészkelési időszakban (májustól augusztus közepéig), hiszen a gyurgyalagok számára könnyebben elérhető táplálékforrást jelentenek. Ezen felül a kaptárak környékén riasztással lehet még a védelmet növelni, például kereplő, ragadozómadár-röpkép (szillett) vagy a szél és a fény kombinációját kihasználó riasztószalagok segítségével.

alapján a házi méh aránya általánosságban 8–20% között változik (néha magasabb is lehet). Házi

méheket leginkább hosszan tartó esős időszakokban fogyasztanak nagyobb arányban (ekkor ugyanis más repülő rovarok aktivitása kisebb), illetve ha a méhkaptárakat – szinte felkínálva – a gyurgyalagok fészkelőtelepe közvetlen közelében helyezik el.

Költés, fiókanevelés

Természetes vagy mesterséges lösz- és homokfalakban, kavicsbányákban, meredek folyópartokban, homokos dűlőutak oldalfalában költ, de ritkábban megtelepedik lankás, füves homokos domboldalakban, vagy akár szántásbarázda szélében is. Tavasszal május elején érkezik vissza afrikai teelőterületről. Ekkor kezdik meg alkalmas partfalban a költőüregek kiadását. Kemény talajban a költőüregek mélysége kisebb, puhább talajban hosszabb, átlagosan 100–200 cm.

© Völgyi Sándor

Fészkelja június közepére teljes (5–8 tojás), ettől számolva 7 hétre kirepülnek a fiókák is. A fiókaetetés időszaka júniustól augusztus elejéig tart. Szeptember elején kisebb-nagyobb vonuló csapatai ország-szerte megfigyelhetők.

Hazai költőállományának helyzete, védelmi megítélése

A gyurgyalag 1954 óta védett, 1982 óta fokozottan védett faj, jelenleg szerepel a Berni és Bonni Egyezmény II. függelékében. Természetvédelmi értéke 100 000 forint.

Magyarországi fészkelőállománya stabilnak mondható. A felmérések alapján kis mértékű állományingadozása mutatható ki, amely meggyenként változó, néhol kissé növekedett, máshol csökkenés mutatható ki. A viszontagságos időjárás

A gyurgyalagok röptükben kapják el a rovarokat

© Sáriós Ferenc

Manőverező képességüknek köszönhetően a gyurgyalagok gyorsan repülő lepkéket és szitakötőket is képesek zsákmányul ejteni

hatások, klímaváltozás (a száraz vagy éppen ellenkezőleg, a csapadékos időszakok gyakoriságának és időtartamának növekedése) befolyásolhatja a vonulásukat, hazai viszonylatban pedig a költés sikerességét. Veszélyforrások elsősorban az illegális homokbányászat fészkelési időben, a kis homokbányák

lésével és tervszerű fenntartásával lehet biztosítani.

Gyurgyalag védelem az elmúlt 15 évben

1997-ben indult az Országos Gyurgyalag-védelmi Program, amely az RTM (Ritka és Telepesen fészkelő madarak Monitoringja)

bezárása, felszámolása, ahol így a falak benövényesedése, erodálása tapasztalható. Ha a fészkelőüregek nem kellő magasságban helyezkednek el, esetleg talajmagasságban találhatóak, a tojások vagy fiókák könnyen ragadozók (róka, nyest, kóbor macskák, kutyák) áldozatává válhatnak. A vegyszeres növényvédelem, táplálékbazisok kiürülése, szándékos emberi károkozás a legmeghatározóbbak, de ide sorolható a terepmotorozás megjelenése is. A méhészek e madarat mai napig ellenségnek tartják. A táplálék-preferenciával kapcsolatos vizsgálatok eredményeinek közzététele és az azokon alapuló felvilágosító tevékenység hatásaként szerencsére ma már egyre kevésbé jellemző, hogy a méhészek pusztítják a gyurgyalagokat. A konfliktus hatékony kezeléséhez azonban a gyurgyalag táplálkozási szokásainak további vizsgálatára volna szükség és mindezek mellett fejleszteni kell a természetvédő és a méhésztársadalom közötti párbeszédet, a madarak és a méhek együttes védelme érdekében.

A hazai gyurgyalagállomány védelmét elsősorban a fészkelőhelyek védelmével, azok számának növe-

programhoz kapcsolódott szorosan. A program célja a gyurgyalag helyzetének javítása, az esetleges állománycsökkenés megakadályozása Magyarországon, a hazai költőállomány nagyságának és eloszlásának megismerése, a madarak és költőtelepeiket veszélyeztető tényezők feltárása, a szakszerű adatgyűjtés és -feldolgozás, valamint nem utolsósorban a természetvédelmi szemléletformálás széles összefogással.

A felméréseket, védelmi munkákat, előadások tartását, szemléletformálást helyi programvezetők koordinálják. A program által képet kapunk a felmérési és védelmi munka eredményességéről, a felmért terület nagyságáról, a programban résztvevők számáról.

Az MMM program önkéntesei szintén fontos információkat szolgáltatnak az országos állományváltási trendek megállapításához.

A költőállomány felmérésének menete

A programnak köszönhetően ma már kialakult egyfajta rutin a rendszeresen felmérő csoportoknál. A terepi bejárást általában adminisztratív előkészítés előzi meg.

Partfalrézsűsítés, mesterséges partfalak kialakítása

Minden évben már a madarak megérkezése előtt elkezdődik az ismert, vagy újonnan feltérképezett falak ellenőrzése. Ahol szükséges és a lehetőség is adott, ott felrészítjük a falakat, ami gyakorlatilag abból áll, hogy munkagéppel vagy kisebb partfalak esetében kézi erővel, függőleges állapotba hozzuk azokat, megtisztítjuk a falon megtelepedő vagy közvetlen előtte található zavaró növényzettől. Ha a nevezett terület magántulajdon vagy önkormányzati kezelésben van, a munkához a szükséges engedélyeket meg kell kérni.

Ugyanez fokozottan érvényes új mesterséges költőhely kialakításánál. A mesterséges partfalakat lehetőleg önkormányzati, nemzeti parki vagy MME tulajdonban lévő területen kell kialakítani, a megfelelő engedélyek birtokában. Legegyszerűbben egy kisebb, régebben kubikgödörként, homokbányaként funkcionált falfelületet lehet fészkelésre alkalmas állapotba hozni, de akár teljesen új telepet is létre lehet hozni, ha munkagéppel 5-15 m hosszú, 3-4 m széles és 1-2 m mély, függőleges falú árkot készítünk. Minden esetben ügyeljünk a biztonságos munkavégzésre, gyerekeket ne hagyjunk felügyelet nélkül a munkaterületen. A kialakított partfalak meredek szakaszait megfelelően fel kell rézsűzni, a baleset elkerülése céljából jól láthatóan jelöljük meg, kerítjük el.

Átnézésre kerülnek a korábbi évek fészkelési adatai, elterjedési ponttérképei, illetve újabb potenciális helyek is meghatározhatók. Ezt követően a terepi munka során (május–július) az ismert lakott fészkelőhelyek felmérésre történik, az újonnan felfedezett telepek pedig a regisztrációt követően kerülnek felmérésre, és szintén

© Szabó Máté

© Csonka Péter

rülnek az adatbázisba. A fészkelő állományokra vonatkozó alapvető információk mellett, mint például a minél pontosabb helymeghatározás (gyakran GPS-koordinátákkal), a veszélyeztető tényezők, a fészkelőtelep állapota és az állományadatok mellett megvizsgáljuk az előző évekhez képest az egyes fészkelőhelyeken bekövetkezett változásokat. Ha indokolt, javaslatot teszünk szükséges védelmi beavatkozásra. Az adatlap tartalmazza a partifecske-telepek felméréséhez szükséges részeket is, hiszen e két faj általában együtt tanulmányozható.

Az eddigi felmérések alapján a gyurgyalag legnagyobb hazai állományai Zala, Vas, Baranya, Tolna, Komárom–Esztergom,

A partfalak másik jellegzetes faja, a partifecske is üregekben neveli fiókáit
Fent: Jellemzően a meredek homok- és löszfalakban készíti költőüregét

Pest, Borsod–Abaúj–Zemplén és Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében található, de feltételezésünk szerint Somogy megyében is kiterjedt költőállománya lehet.

Az év madara kampányhoz kapcsolódva még átfogóbb gyurgyalag-felmérést szervezünk, amely a jelenlegi országos állomány pontosabb megismerését, általános társadalmi szemléletformálást céloz meg. A programhoz bárki bekapcsolódhat, örömmel látunk mindenkit, aki részt vállalna a felmérésekben, védelmi munkálatokban, vagy akár csak érdeklő a program munkatársainak tevékenységében. További információ minderről: www.mme.hu

Köszönettel tartozunk minden kedves kollégának, akik valamilyen formában segítettek, támogatták a programot.

Bagdi Antal

© Csonka Péter

© Farkas Roland

Barna ásóbéka – az év kétéltűje

Az év kétéltűje

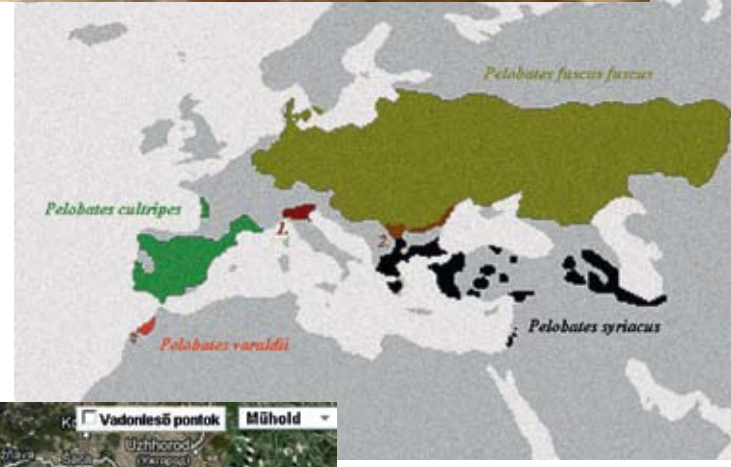

© Rahmé Nikolett

AZ IDEI ÉVBEN az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya a barna ásóbékát választotta az év kétéltűjének. Rejtőzködő, éjjeli életmódja miatt a faj hazai elterjedéséről hiányos ismeretekkel rendelkezünk, állományainak több országban tapasztalható visszaszorulása miatt azonban mindenképpen fokozott figyelmet érdemelne. Mostani cikkünkben az ásóbékafélék családjának egyetlen hazai képviselőjére fókuszálunk, bemutatjuk aktuális hazai természetvédelmi helyzetén túl szélesebb körű elterjedését, valamint külsejének és életmenetének jellegzetességeit is.

A barna ásóbéka (*Pelobates fuscus* LAURENTI, 1768) az ásóbékafélék (*Pelobatidae*) egyetlen nemzetségeit (*Pelobates*) és négy fajt

számláló óvilági családjába tartozik. Hatalmas elterjedési területen fordul elő, amelynek határai Franciaországtól Nyugat-Szibériáig, Svédországtól Olaszorszáig húzódnak. Elterjedésének déli határvidékén, a Pó folyó völgyében a törzsalaktól (*P. f. fuscus*) eltérő alfaja, a *P. f. insubricus*

CORNALIA, 1873. é. Száz évvel ezelőtt még Svájc déli részén és Rijeka környékén is előfordult, ezekről a területekről azóta kipusztult. A barna ásóbékát a Balkán-félsziget nagyobb részén közeli rokona, a szíriai ásóbéka (*Pelobates syriacus*) helyettesíti, a Nagy-Morava folyó völgyében, az Al-Duna mentén, valamint a Fekete-tenger nyugati partvidékén

© Ráhmé Nikola

Az ásóbékáknak testfelépítése speciális életmódjukhoz idomult. A barna ásóbéka zömök testalkatú állat. A kifejlett egyed átlagosan 5-7 centiméter hosszú, a nagyobb nőstények meghaladhatják a 8 centimétert is. Feje rövid, legömbölyödött arcorra felé erősen lecsapott. Szemei nagyok, pupillája függőleges, ebben minden más hazai béka-fajunktól eltér. A szírványhártya általában aranyszínű. Bőre sima, legfeljebb néhány szétszórt elhelyezkedésű szemölcs figyelhető meg rajta. Végtagjai rövidek és vastagok, hátulsó lábain ujjait terjedelmes úszóhártya köti össze. Belső sarokgumója jól fejlett ásósarkantyút képez. Színezete nagyon változatos lehet. A hímek alapszíne sárgás-, a nőstényeké inkább szürkésbarna, amelyet nagy, többnyire sötétbarna foltok és apró vörös pontok tarkítanak. Foltjainak mintázata egyedenként változik. Hasoldala szürkésfe-

Nincs még egy kétéltűfaj hazánkban, amely annyira rejtőzködő életmódot folytatna, mint a barna ásóbéka. Általában márciustól októberig aktív. A szaporodási időszakot kivéve jellemzően éjjeli állat, a nappalt a laza talajban tölti, ásósarkantyúival akár fél méter mélyre is könnyűszerrel beássa magát. Ásás közben éles sarokgumójával a földet kifelé szórja és közben testét hátrafelé tolja, így rövid idő alatt majdnem teljesen függőleges helyzetben tűnik el a földben, mely azután teljesen bezáródik fölötte. Rejtekhelyéről csak sötétedés után merészkedik elő. Táplálékaul rovarok, pókok, meztelencsigák és férgek szolgálnak. Saját testhőszánál jóval hosszabb gilisztákat is képes elfogyasztani, ilyenkor zsákmánya legyűréséhez mellő végtagjainak segítségét is igénybe veszi. Veszélyhelyzetben testét felfújja, ijesztő hangot ad, bőrén át fokhagymaszagú, kellemetlen váladékot bocsát ki. A köznyelv Németországban (Knoblauchkröte) és Horvátországban (češnjača) is „fokhagymavarangy”-ként ismeri.

Az ásóbékák csoportképén jól megfigyelhető a színezet és mintázat sokfélesége

hossza a következő év tavaszán elérheti akár a 18 centiméteres hosszúságot is (általában 8-12 centiméternél nem nő nagyobbra). Átalakulásuk többnyire 2-4 hónap alatt

viszont mindkét faj megtalálható. A szíriai ásóbéka a Kárpát-medence déli peremén, a mai Szerbia területén éri el elterjedésének északnyugati határát, a Pannon-síkság dél-bánati részén található Deliblat homokvidékéről több előfordulási adata ismert. A *Pelobates* nemzetség másik két faja Magyarországtól jóval távolabb él: a zöld ásóbéka (*Pelobates cultripes*) az Ibériai-félsziget és Dél-Franciaország, a marokkói ásóbéka (*Pelobates varaldii*) pedig Marokkó északnyugati részének lakója.

Hazánk tekintetében SCHÄFFER és PURGER (2005) tanulmánya összesítette a szakirodalomban és a közgyűjteményekben fellelhető korábbi előfordulási adatokat, majd több kutató személyes közléseivel kiegészítve megrajzolták a barna ásóbéka magyarországi elterjedésének 10x10 km-es léptékű UTM-térképét. Eredményeik alapján a barna ásóbéka előfordulása az ország teljes területét lefedő 1052 darab UTM négyzetből 312 négyzet területére esik, ami 29,7%-os lefedettséget jelent. A barna ásóbéka hazánk sík- és dombvidéki területein széles körben elterjedt, hegyvidékeinken jóval ritkább, de helyenként középhegységeinkben is

(pl. a Bakonyban, a Pilisben és a Bükkben) előfordul. Életmódja miatt a laza talajszerkezetű löszös, homokos területeket részesíti előnyben. A herpiterkep.mme.hu oldalra az országos kétéltű- és hüllőtérképezési program keretében 2011-ben 77, 2012-ben pedig 39 előfordulási adatot töltöttek fel a lelkes adatgyűjtők. Az összesen 116 észlelési pont az ország teljes területén szétszórvva található, legsűrűbben az Alföld északi részén helyezkednek el. Egyetlen észlelés sem érkezett ugyanakkor Komárom-Esztergom és Zala megyéből, és a vonatkozó szakirodalom sem bővelkedik ezekről a területekről származó előfordulási adatokban. A fajt egy adatgyűjtő jelezte Vas, Győr-Moson-Sopron, Fejér, Nógrád és Békés megyéből, ezek a vidékek a térképezés szempontjából mindenképpen fokozottabb figyelemre érdemesek. Az ásóbéka a nagyobb zárt erdőségek és sziklás területek kivételével a legváltozatosabb élőhelyeken fordulhat elő. Gyakran az ember közvetlen közelében: városi parkokban, kertekben, mezőgazdasági területeken is megtalálható. Arra biztatunk mindenkit, hogy tölts fel észlelését a herpiterkep.mme.hu honlapra, ha környezetében kertészkedés vagy más kültéri program során ásóbékával találkozik.

Az ásóbéka tavaszszal, a párási időszakban a csendes állóvizek környékén keresi fajtársait, ilyenkor nappal is megfigyelhető

© Szelényi Gábor

A levelekre tekert kocsonyás petefüzérekből önálló életüket kezdő ebihalak ezrei úszhatnak szét

hér, ritkán szürke foltokkal borított. A fiatalok kezdetben nagyon hasonlóak, az egyedi mintázottság csak fokozatosan alakul ki. Mialatt vízben tartózkodnak, a színük sötétedik, a foltok alig különülnek el. A hímek testmérete általában kisebb, valamint a felkarjukon nászidőszakban ovális, sima mirigyduzzanat képződik, mely a nászidőn kívül alig észrevehető. Tenyerükön és a mellő végtagjukon ilyenkor apró dudorok is kialakulnak. A Szerbiában és Romániában is előforduló szíriai ásóbéka hátán foltok jellemzően sötétzöld színűek, a tarkódudor hiányzik, és a barna ásóbékánál nagyobbra is megnőhet.

A barna ásóbéka március végén, április elején vonul a vizekhez, ilyenkor néha napközben is megfigyelhető. Előnyben részesíti az olyan náddal, gyékénnyel szegélyezett, dús vízínövényzettel rendelkező állóvizeket, melyekből hiányoznak a ragadozó halak. A hímek a víz alatt hallatják halk „klok-klok” hangjukat, melyre a nőstények röfögésszerű „tok-tok” szóval felelnek. A hím a hátsó lába előtt karolja át a nőstényt. Petéi 3-4 mm átmérőjűek, ezeket több sorban, a varangyokénál jóval rövidebb zsinórban rakja le a vízínövények köré tekerve. Egy petezsinórban akár 3500 pete is lehet. A fejlődő embriók a petezsinórban feketék, lárvája kezdetben nagyjából fél centiméter hosszú. Hátoldalának színe szürkés, barnás, hasoldala szürkés- vagy kékesfehér.

Farka sárgásfehér, domború farkovitorláján sűrűn álló barna pontok találhatóak. Felső vitorlája közvetlenül a légzőnyílás előtt vagy után húzható merőlegesnél kezdődik. Farka hegyes csúcsban végződik. Fogképlete 3-4/4. Táplálékát eleinte algák, növényi törmelékek, majd később állati eredetű anyagok alkotják. Maguk a lárvák is számos ragadozónak szolgálnak zsákmányként, a vízimadarak és ragadozó halak is előszeretettel fogyasztják őket. Az ebihalak kezdetben inkább a vízfenéken, később a felszín közelében tartózkodnak. A hazai béka-fajok közül az ásóbéka ebihala nő a legnagyobbra, ha lárvaként telet át,

lezajlik, s a vizet elhagyó fiatalok nagyjából fele olyan hosszúak, mint a kifejlett egyedek. A fiatalok az iszapban, míg az idősebb példányok a föld mélyén vészlelik át a telet.

Az eddigi adatok alapján úgy tűnik, hogy az ásóbéka Magyarországon teljes területén előfordul, rejtett életmódja miatt azonban nehéz képet alkotni állományainak helyzetéről. Legfőbb veszélyforrást élő- és szaporodóhelyeinek megszűnése jelenti, helyhűsége és speciális környezeti igényei miatt új területeket csak lassan képes kolonizálni. Ebihalai fokozottan érzékenyek élőhelyük szennyeződéseire és a ragadozó halak jelenlétére. A kifejlett egyedek számára a közúti gázolás jelenti a legfőbb veszélyt. Magyarországon a többi kétéltű- és hüllő-fajhoz hasonlóan védett, természetvédelmi értéke 10000 forint.

Ha a fajjal vagy előfordulásával kapcsolatban kérdés merül fel, a khvsz@mme.hu e-mail címen lehet érdeklődni. Az „Év kétéltűje” vagy „Év hüllője”(2012-ben a látatlanlyik volt kiemelt faj) akció jelentős mértékben épít a Kétéltűek és Hüllők Országos Térképezése programra, amelynek 2011-ben elindult honlapjára (herpiterkep.mme.hu) várjuk a fajra vonatkozó észlelési adatokat, lehetőleg a helyszínen készült fotóval alátámasztva a megfigyelést. Az elterjedési adatok pontos ismerete elengedhetetlen feltétele annak, hogy a faj helyzetét hazánkban pontosan értékelni tudjuk.

Péntek Attila László

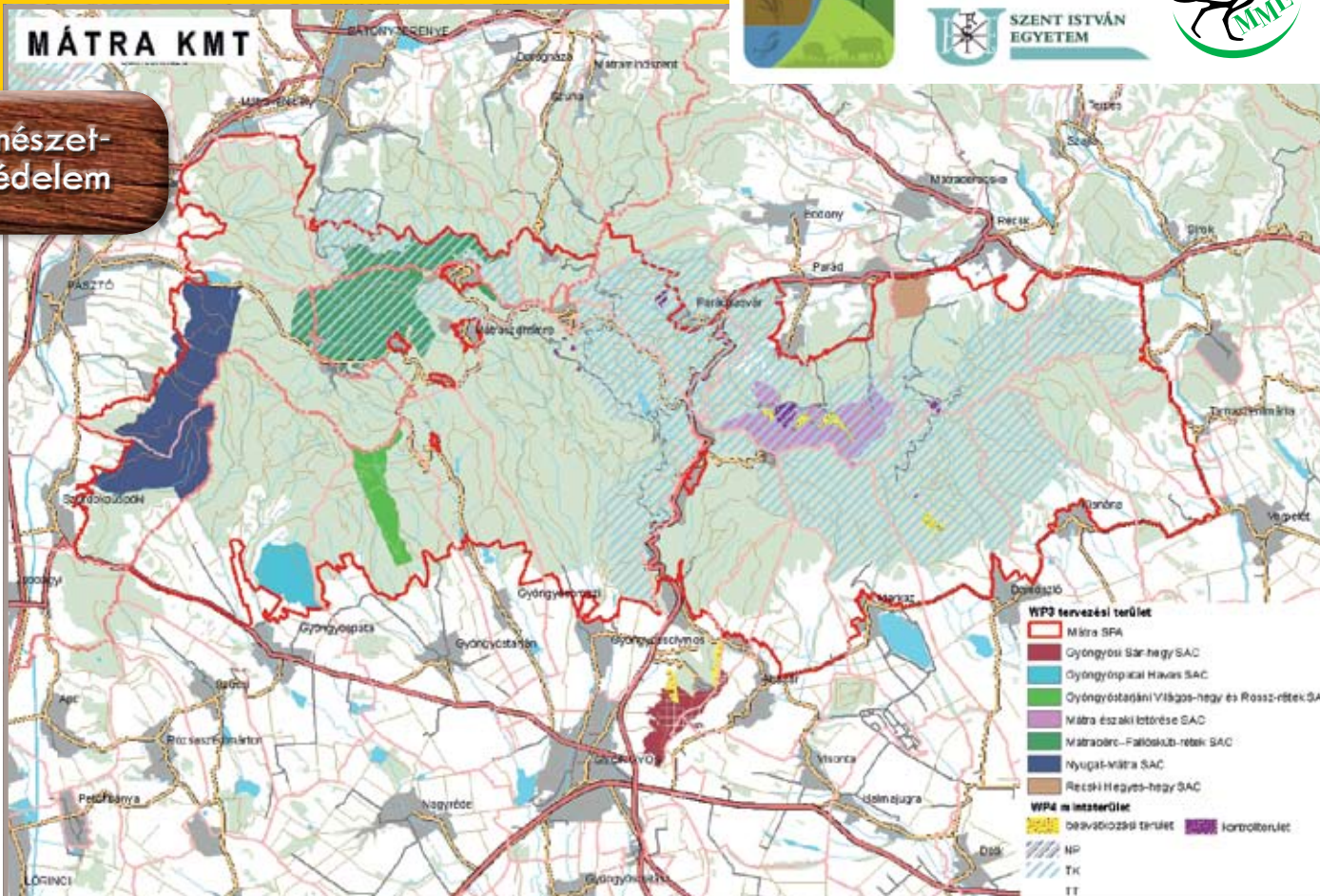
© Máté Bence

© Szelényi Gábor

Az ásóbéka sarokgumója segítségével ássa be magát a talajba

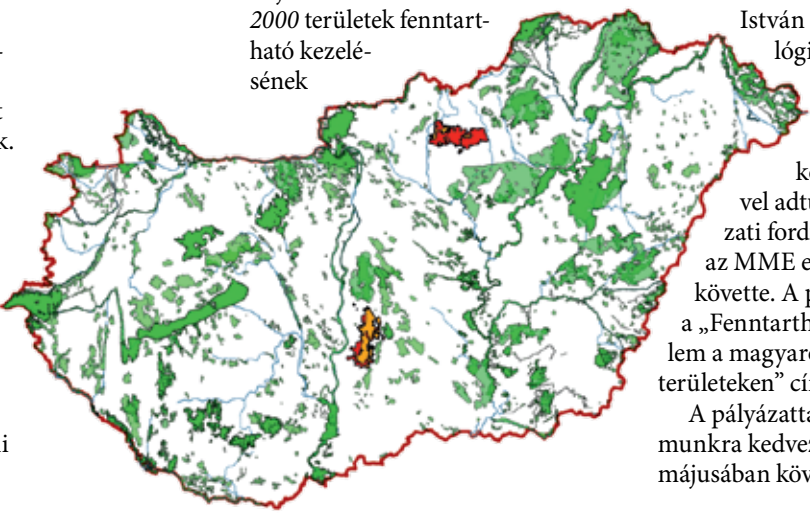

Fenntartható természetvédelem magyarországi Natura 2000 területeken

Természetvédelem

AZ MME ÉLŐHELYVÉDELMI Csoportja évek óta dolgozik az IBA és a Natura 2000 programokon. Kommunikációs kampányokban vettünk részt, különféle kisebb-nagyobb projektet vittünk kapcsolódó témákban, az EU átmeneti támogatás keretében segítségül megszülető 20 fenntartási tervet elkészítő konzorcium tagjai voltunk. 2010-ben elhatározás született, hogy hasonló témában, de sokkal nagyobb célterületre pályázunk a Svájci-Magyar Együttműködési Program keretében kiírt természetvédelmi célú finanszírozási lehetőségre, egy – a korábbiaknál nagyobb szabású – tervvel. Átfogó célunk a Natura 2000 területek kedvező természetvédelmi helyzetének hosszútávon történő

biztosítása, természetvédelmi, gazdasági, gazdálkodási és társadalmi szempontból is fenntarthatóságot szolgáló kezelési javaslatok kidolgozásával. A tervezett projekt közvetlen célja a kiválasztott Natura 2000 területek fenntartható kezelésének

szakmai megalapozása, valamint konkrét mintaprojektek elvégzése az erdei és vizes élőhelyek természetességi állapotának elérése, javítása céljából. A három konzorciumi tag – Szent István Egyetem, MTA Ökológiai Kutatóközpont és az MME – által összeállított munkatervet az MME konzorciumi vezetésével adtuk be a végső pályázati fordulóra, a folyamatot az MME elnöksége is nyomon követte. A projekt elvezetésének a „Fenntartható természetvédelem a magyarországi Natura 2000 területeken” címet választottuk. A pályázattal kapcsolatos – számunkra kedvező – döntést 2012 májusában követte a projekt gya-

korlati indítását megalapozó végrehajtási megállapodás aláírása. A program megvalósításának tervezett összköltsége hozzávetőlegesen 550 millió Ft, a megvalósítás a tervek szerint 2016 áprilisáig tart. Mintaterületeink a Mátra hegység és a Kiskunság Natura 2000 területeire terjednek ki. A projekten belül 6 nagyobb tevékenység „csomagban” zajlanak a tevékenységek. Ezek a következők:
 1 zoológiai felmérések és monitorozás fejlesztések,
 2 botanikai felmérések és monitorozás fejlesztések,
 3 fenntartási/intézkedési tervek készítése,
 4 élőhely-kezelési mintaprojektek megvalósítása,
 5 nyilvánosság biztosítása és
 6 projektmenedzsment.
 Célunk 6 hal-, 3-3 kételtű- és hüllő-, 23 madár-, 10 denevér-, és 4 ragadozó emlősfaj, 5 növényfaj felmérése (mintaterületeken, illetve bizonyos fajcsoportok esetében országos szinten), a legrosszabb állapotban lévő erdei és vizes Natura 2000 élőhelyek vizsgálata és időbeni változásainak elemzése, az erdőkben található holtfa ökológiai és gazdasági vizsgálata, a nagyvadhatás kutatása az erdőkben.

Halfajok monitorozása

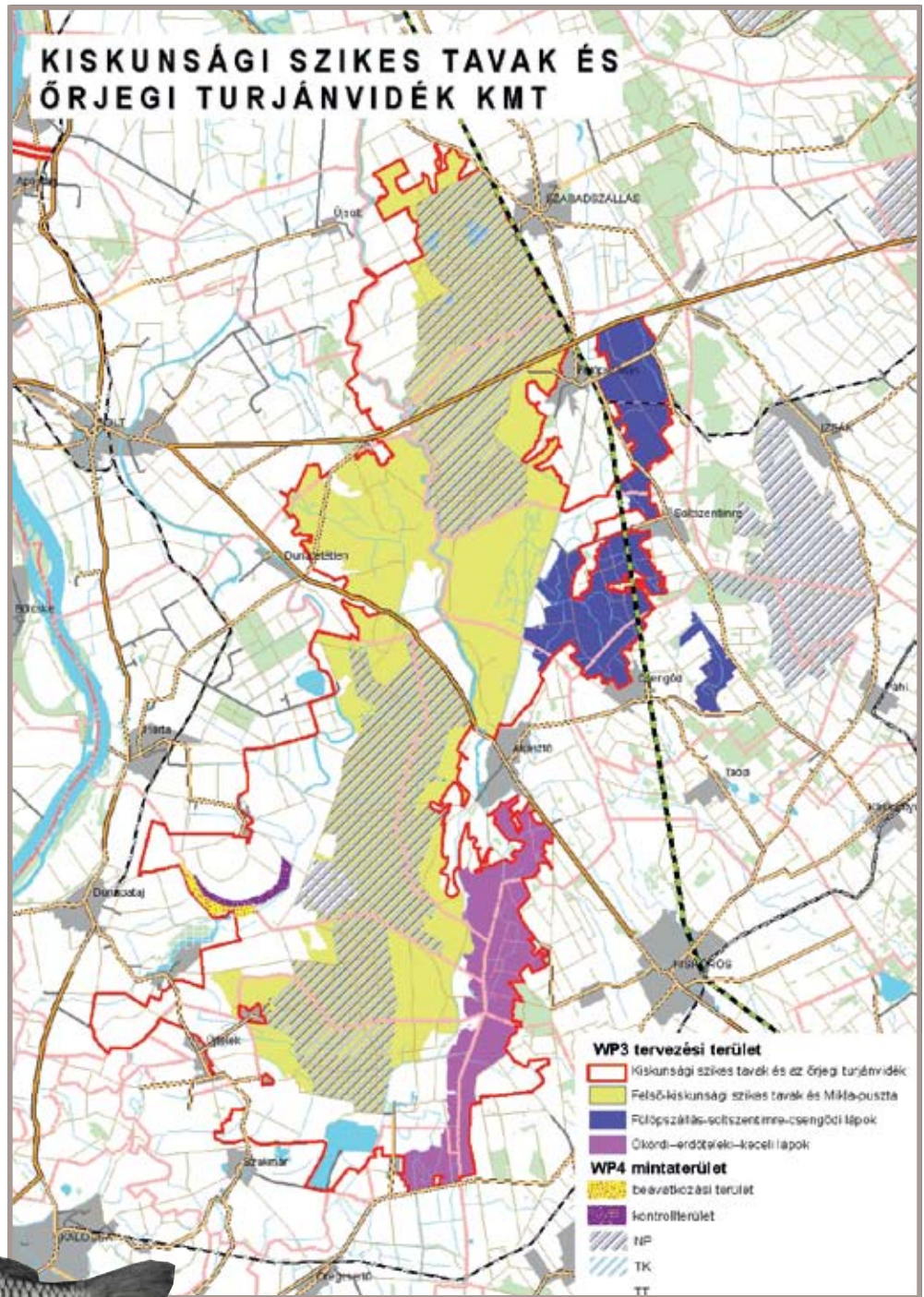
A halfajok vizsgálata során célunk az alkalma-

© Staszny Adám

Tőponty mintavételi testtájéka, és egy pikkely morfológiai vizsgálatokhoz használt mérőpontjai
Jobbra: A mocsári teknős állományának feltérképezéséhez az önkéntesek is bekapcsolódhatnak

zott monitoring-módszerek hiányosságainak feltárása, a módszerek fejlesztése, új módszerek bevezetése a nehezen monitorozható, és ebből fakadóan adathiányos jelölőfajok pontosabb állománybecsléséhez (balin, réti csík, szivárványos ökle, vágó csík,

lápi póc, Petényi-márna). A monitoring-fejlesztés fontos további eleme a drága genetikai vizsgálatok kiváltása egyszerűbb, költséghatékonyabb módszerekkel (pl. modern/pikkely/morfometriai eljárásokkal). Ennek révén nem csak pillanatnyi állapotot vagyunk képesek mérni, hanem

© Bajor Zoltán

reményeink szerint jövőbeni változásokról is információt nyerhetünk (pl. beltenyésztettség fok növekedésének esélye). A módszer kidolgozását megkezdtük, és már biztató eredmények születtek. **Kételtű- és hüllőfajok monitorozása**
 A projektben vizes élőhelyhez kötődő, adathiányos vagy módszertanilag nehezen felmérhető kételtű- és hüllőfajok felmérését végezzük el. A vizes élőhelyekhez kötődő kételtűek és hüllők közül ezek olyan fajok, amelyeknek országos térképezéséhez az önkéntes megfigyelők is bekapcsolódhatnak, az MME Kételtű- és Hüllővédelmi Szakosztályának szakmai irányításával. Vizsgált

A vizes élőhelyek
színpompás
énekesmadara
a fülemülék
rokonságába
tartozó kékbegy

© Simay Attila

fajaink illeszkednek a mintaterületek jelölőfajaihoz, de kiemelt szerepet kap a mocsári teknős. Célunk, hogy képet kapjunk a hazai állományok korösszetételéről, genetikai hátteréről, szaporodási sikeréről és a fészekpredáció mértékéről. A mozgáskörzet és a helyváltoztatások időbeliségének megismerése révén az élőhelyek közelében található mezőgazdasági területekre kezelési ajánlásokat fogalmazunk meg. 2012-ben elkezdődött a monitoring-protokollok megalapozása, a vonatkozó irodalom áttekintése, a témában járatos kutatókkal egyeztetés, egyes eszközök beszerzése. Az idei évben elkezdődnek a felmérések.

Erdei és vizes élőhelyek madarainak monitorozása

Az nehezen monitorozható erdei és vizes élőhelyeken fészkelő madarak állományainak felmérése a *Natura 2000* területek állapotának, a jelölő fajok helyzetének megismeréséhez, a populációs trendek becsléséhez nélkülözhetetlen. Az állományadatok szükségessége a megalapozott kezelési javaslatok kidolgozásához. Ebben a projekt-elemben is fókuszálunk a monitoring módszertani fejlesztéseire, akár fajspecifikus mintavételi módszerekkel, amelyeket tesztelést követően országos monitoring keretében kívánunk elindítani, az MME Monitoring Központjának szakmai irányításával. A kiválasztott, erdei élőhelyeken fészkelő madárfajok: darázsölyv, császármadár, uhu, uráli bagoly, hamvas küllő, balkáni fakopáncs, közép fakopáncs, fehérhátú fakopáncs, kis légykapó, örvös légykapó.

A közép fakopáncs táplálkozásában meghatározóak a fákból fejlődő rovarok

A kiválasztott, vizes élőhelyeken fészkelő madárfajok: bölömbika, törpegém, cigányréce, barna réti-héja, pettyes vízcicsibe, kis vízcicsibe, gólyatöcs, gulipán, küszvágó csér, fattyúszerkő, kormos szerkő, kékbegy, fülemülesítke.

2012-ben monitoring protokoll tervezési előkészületeket végeztünk, az érintett madárfajok meglévő adatait és az adatok forrásául szolgáló monitoring protokollokat, felmérési módszereket tekintettük át. Egyeztetések történtek erdei és

A horgasszörű denevér az odvas fákból talál búvóhelyet

© Csorba Gábor

vizes élőhelyek madaraival foglalkozó szakértőkkel, műhelyekkel. Elkezdődött az adatbázisokhoz szükséges adatstruktúrák tervezése, eszközöket szereztünk be.

Denevérek monitorozása

A projektben szereplő, kiválasztott denevérfajok az Élőhelyvédelmi Irányelv II. és IV. mellékletében szerepelnek, s hazai állományokról nem rendelkezünk megfelelően pontos adatokkal. A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer denevérekre vonatkozó protokolljait az időközben megjelent, új kutatási módszerekkel és eszközökkel java-

© Orbán Zoltán

soljuk bővíteni. Ezekkel a módszerekkel a mintaterületeken beindítjuk a felméréseket, az MME Emlőstani Szakosztályának bevonásával.

A monitorozásra kiválasztott fajok: pisedenevér, nagyfülű denevér, horgasszörű denevér, nimfadenevér, Brandt-denevér, bajszos denevér, rőt koraidenevér, óriás koraidenevér, tavi denevér, vízi denevér.

2012-ben a meglévő felmérési rendszerek áttekintésével és a hazai szakértők megkeresésével elindultak a monitoring-módszertani fejlesztések. A felméréshez szükséges eszközök beszerzése is elkezdődött.

Növényfajok felmérése

A projekt keretén belül kijelölt két mintaterület, a Mátra és a Kiskunság főbb fajainak, európai szinten is jelentős jelölőfajainak felmérésével tudunk információt szolgáltatni a mintaprojektek megalapozásához, ezzel elősegítve a társadalmi és természetvédelmi harmonizációt.

Jelen pályázatban az adathiányos növényfajok esetében hiányzó felméréseket kívánjuk elvégezni, és a pályázat biztosította 4 éves időkeretben monitorozásukat elindítani. A két nagyobb tájegységen (Mátra, Kiskunság) kijelölt összesen 11 mintaterületen végezzük el a közösségi jelentőségű növényfajok ponttérképezését. 1: 10 000 méretarányú katonai térképek, légifotók segítségével vaktérképet készítünk a területről, és évente többszöri terepbejárással – mindig virágzási időben felkeresve az egyes fajokat – készítjük el a felmérést.

Natura 2000 erdők országos monitorozásának fejlesztése

A Pannon életföldrajzi régió még természetszerű erdeinek megőrzése és természetvédelmi állapotának javítása hazánk fontos feladata. De vajon honnan tudhatjuk, milyen egy adott erdőtípus kedvező természetvédelmi állapota, és hogyan mérjük fel azt? Szerencsére vannak már előzmények, mint például a *Magyarországi erdők természetességének vizsgálata*: a TERMERD projekt, a *Magyarországi Élőhelyek Térképi Adatbázisa*: a MÉTA projekt és a *Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer* (NBmR)

vagy az *Erdővédelmi Mérő- és Megfigyelő Rendszer* eredményei. Ebben a projekt-elemben a részben átfedő korábbi felmérő módszerek és az újabb kutatási eredmények harmonizálását, megújítását és egy továbbfejlesztett monitorozó módszer szélesebb körű bevezetését és oktatását fogjuk elvégezni. A felmérések egy részét a leginkább természetszerűnek tekinthető fokozottan védett erdőrezervátumainkban indítjuk el, felhasználva az *Erdőrezervátum Program* eredményeit. Az itt nyert eredmények biztos viszonyítási alapot nyújtanak a gazdálkodás alatt álló erdők természetvédelmi állapotának követéséhez és értékeléséhez.

Az évek előrehaladtával változik a korhadó fatörzs lakóinak fajösszetétele

Élőhelyváltozások trendelemzése

Magyarországon az európai átlaghoz képest is nagy tájálalakulások zajlottak a 20. században, és a változás mértéke kutatásaink szerint az utóbbi 20 évben is viszonylag magas maradt. Az ország növényzet-alapú természeti tőkéje évi 0,5%-kal fogy.

20–50 évben történt átalakulásának pontosabb okairól és főbb veszélyeztető tényezőikről is. Az idősor-elemzéseket a hagyományos ökológiai tudásról, múltbeli használatról gyűjtött adatokkal kiegészítve és kiértékelve szeretnénk hozzájárulni a váltalt élőhelyek megfelelő kezeléséhez és országos szintű megőrzéséhez.

A kidőlt fatörzsen változatos moha- és gombaközösség alakul ki az évek során

© Ódor Péter felvételei

Arról viszont nincsenek adataink, hogy az egyes élőhelyeknek, vegetációtípusoknak mi a részesedése ebből a változásokból. Ezért célul tűztük ki 19 *Natura 2000*, ill. egyéb kiemelt jelentőségű hazai élőhely időbeli változásának

nyomonkövetését, főleg az utóbbi 20, illetve 50 évre visszamenőleg, de visszatekintve az elmúlt két évszázadban lezajlott élőhelycsökkenésre is. Térképek, légi- és műholdfelvételek, valamint terepbejárások alapján rekonstruáljuk az élőhely-átalakulásokat. Ezáltal az egyes élőhelyek országos szintű monitorozási adatai mellé időbeli referencia-trendeket készítünk. Ezeket kiegészítjük olyan adatokkal, amelyek információt szolgáltatnak az élőhelyek elmúlt

Holtfa-vizsgálatok

Számos nemzetközi és hazai vizsgálat felhívta a figyelmet a holtfa kiemelt jelentőségére az erdei biodiverzitás szempontjából. Az erdei fajok közel kétharmada kötődik a korhadó faanyaghoz életciklusa során. Jelentősége különösen a gomba- és ízeltlábú-közösségek esetében kiemelkedő, de a mohák, madarak, denevérek biodiverzitásában is meghatározó. A holtfa mennyisége nagyon lecsökkent a gazdálkodás alatt álló erdőkben, az ehhez kapcsolódó közösségek igen veszélyeztetettek, amit a szaproxil fajok jelentős aránya is mutat a különböző szintű vörös listákon. A kutatások azt is bizonyították, hogy a fajok korlátozott terjedési képessége, és a holtfa, mint élőhely átmeneti jellege miatt, a szaproxil közösségek fennmaradását nem biztosíthatják csak a gazdálkodás alól kivont erdők, hanem meghatározó a gazdasági erdők holtfa-viszonyainak jelentősége. A holtfa mennyiségére

© Imre Tamásné Anikó

és biológiai jelentőségére vonatkozó kutatások hazánkban eddig a holtfában gazdag felhagyott állományokra (pl. erdőrezervátum) koncentráltak, a gazdasági erdőkben uralkodó holtfa-viszonyokról alig vannak információink. A projekt keretében zajló munkacsomag ezt a hiányt próbálja pótolni.

500 erdő felmérése alapján az

Északi-középhegység területére vonatkozóan szeretnénk jellemezni a gazdasági erdőkben a holtfa mennyiségét és minőségét (korhadási állapot és méret szerinti megoszlás), valamint feltárni a holtfán megjelenő mohas- és gombaközösség összetételét. Az eredményeket összevetnénk a különböző erdő-társulásokban (cseres-tölgyes, gyertyános-tölgyes, bükkös) és korosztályokban (fiatal, középkorú és idős állományok). Referenciaként a régió erdőrezervátumainak holtfa-viszonyai szolgálnának.

A hiánypótló leíró információkon kívül az eredmények hozzájárulnak ahhoz, hogy a különböző gazdasági erdőkben (a mátrixban) milyen holtfa-viszonyok tudnák ellátni a szaproxyll közösségek biodiverzitásának fenntartását, a gazdálkodás alól kivont erdőterületek mellett. Ezek az ismeretek nagyban hozzájárulnak a gyakorlati természetvédelem és erdőgazdálkodás munkájához (kezelési tervek kialakításához, természetközeli erdőgazdálkodás és természetvédelmi erdőkezelés stratégiáinak megalkotásához).

© Orban Zoltán

kítása, természetközeli erdőgazdálkodás és természetvédelmi erdőkezelés stratégiáinak megalkotása).

Vadhatás-vizsgálatok

A projekt egyik célja egy olyan módszertan kidolgozása, mellyel elsősor-

Legnagyobb természetű növényevők, a gímszarvas jelentős szerepet gyakorolhat környezetében. Kisebbségi vadfajok, az európai őz

ban a *Natura 2000* területeken elhelyezkedő erdő-társulások aktuális állapotának, és az erdei életközösségen belüli jelentős kölcsönhatások természetességét, „megfelelőségét” értékelhetjük természetvédelmi és gazdálkodási oldalról egyaránt. A hazai szakmai közvélekedésben az erdők állapota, és az erdők felújulása kapcsán kiemelten hangsúlyt kap a vadászható patás fajaink (gímszarvas, őz, vaddisznó) negatív szerepe. Kétségtelen tény, hogy a jórészt (tar)vágásos gazdálkodással kezelt erdőinkben ezek a vadfajok lassítják a gazdaságilag értékes főfajok felújulását. Bár sokan sokat beszélnek róla, alig van hazánkban olyan kutatás, ami a nagytű növényevők tényleges hatásait írja le megfelelő tudományos vizsgálatokkal alátámasztva. A projekt egyik célja egy olyan vadhatást felmérő modul kidolgozása és beépítése az erdőállapot felmérésekbe, amely ezeket a hiányosságokat képes kiküszöbölni. Másfelől a vadhatás felmérésekkel alapvető adatokat gyűjtünk arról is, hogy nagytű növényevők milyen szabályozó szerepet töltenek be az erdei életközösségekben. Patás vadfajaink szelektív táplálkozása és az erdei életközösségek tagjainak a különböző vadhatásokkal szemben eltérő mértékű érzékenysége miatt ezek a növényevők nagymértékben elősegíthetik azt, hogy a vegetáció

mintázata, szerkezete természetesen állapotban legyen, vagy olyan irányban változzon. Az erdőállapot felmérésbe épített vadhatás-modullal tehát egy integrált és több szempontú (pozitív és negatív) vadhatás-felmérési módszertant kívánunk fejleszteni.

Ragadozó emlősök monitoringja

A ragadozó emlősfajok társulásokban betöltött szerepe mind a ritka, védett, közösségi jelentőségű, mind a közönséges fajok esetében nagyon fontos. Táplálkozásukkal hatnak a potenciális prédafajok a jelenlétére, jelenlétükön keresztül pedig a zsákmányfajok közötti versengésre. A hazai ragadozófauna gazdagsága miatt jelentős lehet a ragadozófajok közötti versengés is, különösen táplálékhiányos időszakokban. Mindezek miatt az értékes védett területek esetében nemcsak a ritka ragadozófajok, hanem a közönséges (róka, borz) és terjeszkedőben lévő (aranyakál) fajok felmérése is szükség van. A borz és a róka esetében a nagyterületű felméréseket lehetővé tevő egyszerű, a vadbiológiai kutatások gyakorlatában rutinszerűen alkalmazott módszert, a kotorékbecslést választottuk. A közösségi szempontból is értékes vidra, valamint az inváziós terjeszkedése miatt is érdekes aranyakál esetében a Magyarországon az elmúlt tíz évben meghonosított, fejlesztett, eddig csak kutatásban, de monitoring programokban nem alkalmazott módszereket alkalmazzuk majd. Így a vidra felmérését közvetett jelek alapján, az aranyakálét az akusztikus állománybecslés alapján végezzük. A kistestű ragadozófajokat (például molnárgörény) élvező csapdázzal próbáljuk meg kimutatni. A program során a szörgyűjtésen,

© Nagy Dénes

A vörös róka országszerte elterjedt, a legkülönbözőbb élőhelyeken előforduló ragadozó

Lent: Vizes élőhelyek speciális életmódú menyétjéje a ritkán megfigyelhető vidra

szőrhatározáson alapuló új monitorozó eljárásokat is fejlesztünk, amelyekkel reményeink szerint a legtöbb hazai ragadozó emlősfaj jelenléte meghatározható lesz a természetvédelmi oltalom alatt álló területeken.

© Orban Zoltán

Fenntartási tervek készítése és mintaterületeken történő tesztelése

A projekt során gyűjtött adatok felhasználásával a Mátra és a Kiskunság 12 *Natura 2000* területére (összesen több mint 100 000 hektárra) vonatkozóan fenntartási terveket fogunk készíteni. A fenntartási tervekben meghatározott földhasználati ajánlást gyűjtőmunka a terveink szerint a lehető legszélesebb körben (a mezőgazdasági földhasználatól az erdőgazdálkodáson keresztül a vízhasználat keretében tett javaslatokig) öleli fel a biodiverzitás megőrzésében kulcsszerepet játszó tevékenységeket. A javasolt kezelési előírásokat a két mintaterületünkön (kb. 250+250 hektáron) élőhely-kezelési mintaprojekt során teszteljük, ökológiai és gazdasági szempontból is. A területkezelés tapasztalatait visszacsatoljuk a tervezéshez, így végeredményben a gyakorlati gazdálkodás számára is tartható tervek összeállítása a célunk. Ezt szolgálja az is, hogy a tervezés során már a kezdeti szakasztól bevonjuk a helyi gazdátársadalom érdeklődő tagjait, így ők – mint a javaslatok későbbi megvalósítói – már a tervezés első lépéseitől aktív tagjai lesznek a folyamatnak.

Egyesületünk – mint a megvalósító konzorcium vezetője – a projekt megvalósítása során kiemelt figyelmet kíván fordítani a társprojektekkel és a természetvédelemért felelős Vidékfejlesztési Minisztéri-

ummal való kapcsolattartásra, amelynek jó példája volt a 2012 októberében tartott nyitókonferenciánk. A rendezvényen az érintettek széles körével tárgyalhattuk meg a következő időszak együttműködésének kereteit.

Talán ebből az ismertetőből is érezhető, hogy a következő négy év igen komoly kihívások elé állítja egyesületünket. A szerteágazó szakmai feladatok összehangolása, az érintettek megfelelő szintű bevonása és nem utolsósorban a konzorciumvezetői szerep következtében ránk háruló tájékoztatási és adminisztratív feladatok teljesítése egy jól működő szervezetet igényel. Hisszük, hogy maradéktalanul meg tudunk felelni a projekt kihívásainak, és sikereinkről rendszeresen beszámolhatunk a Madártávlat olvasóinak.

Ezúton köszönjük konzorciumi partnereinknek a cikk összeállításához nyújtott szakmai segítséget és az illusztrációkat.

A projekt a Svájci-Magyar Együttműködési Program társfinanszírozásával valósul meg.

Tóth Péter (toth.peter@mme.hu)
Nagy Dénes (nagy.denes@mme.hu)

Madárgyűrűzési érdekességek

2012. október–december

Vonulás-
kutatás

© MME Madárgyűrűzési Központ

Barátréce

Egy magyar gyűrűs barátrécét lőttek le Olaszországban, Velencétől nem messze, 2012 október közepén. A madarat 2011 nyarán jelölték (Benei Béla) Ceglédnél. Ez a második hazai gyűrűzésű barátréce megkerülés külföldön. Az első 70 éve volt: egy 1941-ben, Mezőgyán (Békés megye) határában jelölt madár Spanyolországban (Malaga) került kézre 1942 elején. A megkerülési adat az Aquila hasábjain maradt fenn.

A kevés barátréce-megkerülés oka, hogy Magyarországon igen keveset jelölnek ebből a madárfajból, ezidáig mindössze 81 hazai gyűrűzési adatot tartunk nyilván. Emellett 24 külföldi gyűrűs barátréce magyarországi megkerüléséről tudunk, közülük 16 svájci, 4 francia, 2 cseh és 2 brit gyűrűs. Mindebből 18 vadászat során került meg, viszont egy franciaországi jelölésű barátrécét 2011-ben a csőrkrótáliája alapján azonosították, a madár kézre kerülése nélkül.

Egerészölyv-fiókák

Fehér gólya

Egy sérült, magyar gyűrűs fehér gólyát találtak Dél-Olaszországban (Reggio Calabria) 2012 december elején. A madarat elszállították egy állatmentő helyre, ahol sajnos már nem tudtak segíteni rajta. A fiatal gólyát itthon is menteni kellett, tavaly augusztusban került be a kőszegi Chernel-kertbe, ahol az elengedése előtt megjelölték (Németh Csaba).

Nagy kócsag

Ez a negyedik hazai gyűrűs fehér gólya, ami Olaszországban került meg, ebből kettő háború előtti adat. 2011. szeptember végén három mentett, korábban szintén a Chernel-kertben gondozott madarat a fémgyűrű számaik alapján távcsóval azonosítottak Máltán.

A kezdetektől ezidáig magyar gyűrűvel megjelölt közel 20000 fehér gólyából eddig 280 került meg külföldön, a legtöbb a Dél-Afrikai Köztársaságban (50 pld.) és Izraelben (34 pld.).

Nagy kócsag

Egy hazai jelölésű, színes gyűrűs nagy kócsagot azonosítottak DNy-Spanyolországban, Gibraltár közelében, az Atlanti-óceántól mindössze 10 km-re, 2012. november elején. A madarat tavaly májusban Zamárdi közelében, a Tóközi-berekben jelölték (Szina Péter). Ez jelenleg a legdélebbi (36°15'N 05°50'W), egyben a 2. legtávolabbi (2304 km) megkerülésű magyar gyűrűs nagy kócsag a madárgyűrűzési adatbankban.

Egerészölyv

Egy hazai gyűrűs öreg hím egerészölyvet fogtak vissza (Privigyey Csaba) Alsónémedi határában, 2012. november végén. A madarat innen nem messze, az Ócsai Madárkert gyűrűzték 1991. májusban (Halasi Zoltán). A madár az első megfogásakor „1+” korú volt, azaz nem ismert, hogy 1991 előtt melyik évben keltezték. Jelenleg ez a legidősebb gyűrűs egerészölyv a hazai madárgyűrűzési adatbankban. Az EURING (European Union for Bird Ringing, www.euring.org) adatbankban a legidősebb egerészölyv egy dán gyűrűs madár, amely 28 évvel a gyűrűzése után került meg.

Egy magyar gyűrűs egerészölyvet gázoltak el Görögországban, a Válsi-tó közelében egy autószerződésen 2012. november végén. A madarat tavaly májusban, Sükösd határában jelölték egy 5 fiókás fészeken (Kalocsa Béla), a fémgyűrű mellett narancssárga színes műanyag gyűrűt is kapott.

Ez az első hazai gyűrűs megkerülése a fajnak Görögországban, egyben a legdélebbi egerészölyv adat a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

Az eddig Magyarországon megjelölt közel 8000 egerészölyv közül 40 került külföldön, a legtöbb a szomszédos országokban, Szlovákiában (9 pld.), Horvátországban (8 pld.), Szerbiában (8 pld.) és Ausztriában (3 pld.). Ezekon kívül Csehországban (2 pld.), Észtországban (1 pld.), Lengyelországban (3 pld.), Németországban (1 pld.), Olaszországban (1 pld.), Oroszországban (1 pld.), Svájcban (1 pld.), Törökországban (1 pld.) és most már Görögországban kerültek meg hazai gyűrűs egerészölyvek.

Magyarországon eddig 64 külföldi gyűrűs egerészölyv került meg, ezek közül 19 madár szlovák, 18 egyed finn gyűrűs volt. A többi ausztriai (4 pld.), csehországi (5 pld.), horvátországi (1 pld.), fehéroroszországi (1 pld.), lengyelországi (4 pld.), lettországi (6 pld.), litvániai (2 pld.), svédországi (1 pld.) szerbiai

(2 pld.), ukrainai (1 pld.) gyűrűzésű madár volt.

Pusztai ölyv

Egy magyar gyűrűs, sérült pusztai ölyv került meg ÉK-Albániában 2012. november végén. A madár jelenleg is egy állatmenhelyen van, de röpképtelen. A madarat a Hortobágyon jelölték fiókaként 2011-ben (Tihanyi Gábor), a fém gyűrű

mellé fehér alapon, fekete kódú műanyag jelölő gyűrűt is kapott. Ez az első – sajnálatos – hazai gyűrűs pusztai ölyv-megkerülés Albániában. Ezen kívül, az eddig itthon megjelölt 83 pusztai ölyvből egy került meg Görögország-

ban, és egy görög gyűrűs madár teteme került kézre itthon az 1990-es években.

Dankasirály

2012. novemberben többször is szem elé került egy fehér műanyag gyűrűs, öreg dankasirály a síofoki kikötőben. A madarat 1999-ben jelölték Dél-Lengyelországban, fiókaként. Ekkor még csak fémgyűrűt kapott, ami alapján 2010-ben már egyszer azonosították távcsóval, megfogás nélkül a Balatonon. Majd 2011 elején, a zágrábi szeméttelen, ahol intenzív sirálygyűrűzés folyik, visszafogták, és a fémgyűrű mellé megkapta a műanyag, távcsóval könnyebben leolvasható azonosító gyűrűt a másik lábára. Ennek segítségével azóta többször is azonosították a madarat a Balatonon. Jelenleg ez példány a legidősebb ismert korú dankasirály a hazai madárgyűrűzési adatbázisban.

Magyarországon eddig ezzel együtt összesen 538 külföldi gyűrűs dankasirály került meg, közülük 316 színes jelöléssel is rendelkezett. A legtöbbet Horvátországban jelölték (241 pld.), néhány kivételtől eltekintve valamennyit a zágrábi szeméttelen, az utóbbi 5 évben (Luka Jurinovic). A többi itthon megkerült dankasirályt Csehországban (47 pld.), Lengyelországban (42 pld.), Szlová-

kiában (42 pld.), Olaszországban (30 pld.), Szerbiában (26 pld.), Finnországban (23 pld.), Ausztriában (21 pld.), Észtországban (16 pld.), Litvániában (14 pld.), Lettországon (9 pld.), Oroszországban (9 pld.), Spanyolországban (4 pld.), Ukrajnában (4 pld.), Belgiumban (3 pld.), Németországban (3 pld.), Hollandiában (2 pld.), Fehéroroszországban (1 pld.) és Svájcban (1 pld.) gyűrűzték.

Szerecsensirály

Egy magyar gyűrűs, piros műanyag jelöléssel is ellátott szerecsensirályt figyeltek meg Marokkóban, Agadir közelében, 2012. december elején. A madarat a Bugyi közelében lévő bányatavak egyik szigetén jelölték (Benei Béla) fiókaként, tavaly júniusban. Ez az 5. hazai gyűrűs szerecsensirály-megkerülés Marokkóban. Mindegyiket a kirepülés utáni első télen azonosították az ÉNy-afrikai országban. A négy korábbi madár a szegedi Fehér-tó Korom-szigetén volt jelölve 1995-ben, 1998-ban (2 pld.) illetve 2010-ben.

A Magyarországon eddig piros műanyag gyűrűvel megjelölt 3424 szerecsensirály-fiókaból a kirepülés után 1398 példányt azonosítottak 25 országban, összesen 13858 alkalommal. A legtöbbször megfigyelt példányt 178 alkalommal regisztrálták.

Sárgalábú sirály

2012. október végén egy sárga jelölőgyűrűs sárgalábú sirályt olvastak le (Balaskó Zsolt) a soproni szeméttelen. A madarat 1999-ben jelölték fiókakorban, Horvátországban Isztria partvidékén. Jelenleg ez a második legidősebb sárgalábú sirály a hazai madárgyűrűzési adatbankban. Ezt egy lengyel gyűrűs madár előzi meg, amelyet 1994-ben jelöltek fiókaként és 2009-ben Győrben azonosították.

1999-től ezidáig összesen 257 horvát gyűrűs sárgalábú sirály került meg Magyarországon. Ebből 13 példányt bizonyítottan lőttek, 219 példányt a színes gyűrűik alapján azonosítottak, összesen 338 alkalommal.

Kormosfejű cinege

Egy szlovák gyűrűs kormosfejű cinegét fogtak vissza (Tóth László) a Bódva-völgyi Madárvonuláskutató és Természetvédelmi

Táborban (Szalonna) 2012. október 23-án. A madarat 3 nappal korábban jelölték innen 24 km-re, a Somodi (Drienovec) madárgyűrűző táborban. Ez az első külföldi gyűrűs kormosfejű cinege a hazai adatbankban.

Nagy kócsag

Egy magyar gyűrűs, piros műanyag jelölőgyűrűt is viselő nagy kócsagot fényképeztek le Dél-Hollandiában, a Maas folyó közelében, 2012. szeptember végén. A madarat a Ceglédnél lévő Nagy-széken jelölték (Szénási Valentin) 2010-ben. Ez az első magyarországi jelölésű nagy kócsag-megkerülés Hollandiában.

2009 után, a színes jelölések alkalmazásának köszönhetően számos új országból kaptunk visszajelzéseket, ahonnan a korábbi évekből nem érkeztek megkerülési levelek. Így Hollandián kívül 2009-től ezidáig még Franciaországban (29 pld.), Lengyelországban (3 pld.), Németországban (16 pld.), Portugáliában (1 pld.), Romániában (2 pld.), Spanyolországban (7 pld.) és Svájcban (1 pld.) is figyeltek mag hazai gyűrűs nagy kócsagokat.

Sztyeppi sirály

Egy magyar gyűrűs, kék műanyag jelölőgyűrűvel is ellátott sztyeppi sirályt figyeltek meg Lengyelországban, Alsó-Sziléziában, egy sirálykolóniában, 2012 májusában. A madarat 2007-ben fiókaként jelölték (Szinai Péter) a Hortobágyi halastavak Kondás tőegységében lévő sirályszigeten, ez a negyedik megfigyelési adata. Lengyelországon kívül azonosították Németországban és Szlovéniában is, vonulási és telelési időszakban. Ez az első olyan hazai kelésű sztyeppi sirály megkerülése a madárgyűrűzési adatbankban, amelyet más költőkolóniából jelentettek.

2007 óta összesen 120 sztyeppi-sirály-fiókat jelöltek a Kondásban (2007: 31 pld., 2009: 17 pld., 2011: 34 pld., 2012: 38 pld.). Ezek közül eddig 28 került meg, kettőt lelőttek, a többit a színes jelölés alapján azonosították. Közülük eddig három visszatérő öreg példányt figyeltek meg a Kondáson költési időben. Az eddigi külföldi megfigyelések Ausztriában, Csehországban, Horvátországban, Lengyelországban, Németországban,

Sztyeppi sirály

Olaszországban, Szlovákiában és Szlovéniában történtek.

Kerti poszáta

Egy magyar gyűrűs kerti poszátát fogtak vissza Olaszországban, a Ponza szigeten, 2012. május közepén. A madarat 2007. augusztus 20-án gyűrűzték (Privigyei Csaba) az Ócsai Madárvártán. Jelenleg ez a legidősebb külföldön megkerült kerti poszáta a hazai madárgyűrűzési adatbankban. Életkorban összesen 10 belföldi megkerülésű fajtársa előzi meg, valamennyi az Ócsai Madárvártán történt helyi visszafogási adat. Közülük a legidősebbet 1995 nyarán gyűrűzték, és utoljára 2004 tavaszán fogták vissza.

Karcza Zsolt

A Magyarországon eddig meggyűrűzött közel 29 000 kerti poszátából így ezidáig összesen hét került meg külföldön, 3 példány Olaszországban, 2 példány Horvátországban, egy Máltán és egy madár Finnországban.

Mezei poszáta

Egy magyar gyűrűs mezei poszátát fogtak vissza Olaszországban, a Ventotene szigeten, 2012. május közepén. A madarat 2010. augusztusban jelölték (Góczán József) Horvátnádalján.

A Magyarországon eddig meggyűrűzött közel 26 ezer mezei poszátából ezidáig összesen 10 került meg külföldön: Csehországban, Észtországban, Finnországban, Kamerunban, Lengyelországban (2 pld.), Olaszországban (2 pld.), Svédországban és Törökországban. Eddig összesen mindössze négy külföldi gyűrűs mezei poszáta került meg Magyarországon, kettő cseh gyűrűs (amelyek közül az egyik adat

a két világháború közötti időből maradt fenn az Aquila hasábjain), egy olasz és egy svéd gyűrűs madár.

Kis poszáta

2012. áprilisban egy holland gyűrűs kis poszátát fogtak vissza (Lukács Zoltán) Sumonyban. A madarat 2011. májusban jelölték az Északi-tenger partvidékén. Ez az első holland

gyűrűs kis poszáta a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

Eddig összesen 11 külföldi gyűrűs kis poszáta került meg Magyarországon, közülük hármat Lengyelországban, két-két példányt Angliában, Izraelben, Németországban, egy-egy példányt Hollandiában és őszi vonulás során Szudánban jelöltek.

A Magyarországon eddig meggyűrűzött közel 23 000 kis poszátából ezidáig összesen 17 került meg külföldön: 7 példány Németországban, 3 példány Dániában, 2-2 madár Finnországban és Csehországban, valamint egy-egy példány Szerbiában, Norvégiában és Libanonban.

Gólya a múzeumban

2012. novemberében Daniel Berkowic, a Tel-Avivi Természet-tudományi Múzeum gyűjteményi igazgatója értesítette a Madárgyűrűzési Központot, hogy a múzeum raktárában rátalált egy régi fehér-gólya-preparátumra, amin egy magyar fémgűrű van, „BUDAPEST HUNGARIA 293” felirattal. Ezt a madarat Schenk Jakab jelölte a mai Románia területén található Egri (Agris) településen, 1908. július 8-án, és 1909 áprilisában került kézre Izraelben, Jeruzsálem közelében.

1908-ban, a hazai madárgyűrűzés első évében a Magyar Királyság területén az Ornitológiai Központ munkatársai Schenk Jakab vezetésével összesen 1064 madarat jelöltek meg. Mindebből 351 fehér-gólya-fióka volt. Ekkor Magyarországon kívül még csak Dániában és Németország egyes területein jelöltek rendszeresen madarakat, de fehér gólyát csak kis számban. Gólyáink vonulásával kapcsolatban számos kérdés volt még megválaszolatlan abban az időben, és minden egyes megkerülési adat közelebb vitte a kutatókat a vonulási útvonalak, a telelőterület, vagy éppen a madarak életkorával kapcsolatos ismeretekhez.

Az Izraelben, 1909 áprilisában megkerült, és szerencsés módon egy múzeumi preparátumként a mai napig megőrzött példány az első bizonyítékot szolgáltatva a hazai fehér gólyák tavaszi vonulási útvonaláról. Az 1908-ban megjé-

lőtt fehér-gólya-fiókák közül 14 példány megkerüléséről értesítették az Ornitológiai Központ munkatársait. Ebből 9 madárra Erdélyben került a gyűrű, 1908. július 8. és 9. között, valamilyen nyit Schenk Jakab jelölte. Az 1908-ban kikelt madarak közül nyolcat a Kárpát-medencében, belföldön találtak meg a kirepülés évében vagy később. Hat madár került meg Európán kívül, 1909-ben négy (Izrael, Törökország, Lesotho és Dél-Afrikai Köztársaság területén)

és 1910-ben kettő (Dél-Afrikai Köztársaság és Namíbia területén). Már az első évek eredményei nagyban hozzájárultak a fehér gólya vonulásának alaposabb megismeréséhez.

Csak az Aquilában (az Ornitológiai Központ folyóiratában) publikált adatok maradtak fent mára, a többi adat, a teljes archívum, a könyvtár és a tárgyi eszközök megsemmisültek a II. világháborúban. A megmaradt adatokból a tudományos eredmények mellett rekonstruálhatjuk Schenk Jakab 1908-as gyűrűzési útvonalát is. Június 19-én a Velencei-tavon dankasirály-fiókat jelölt, ezután június 20. és 28. között szülőföldjén, a Vajdaságban, Kölpény közelében gémtelenen jelölt gémfiókákat, majd júliusban fehér-gólya-fiókat gyűrűzött több helyszínen is, Vas megyében (július 2.) és több erdélyi településen (július 8–10.).

Karcza Zsolt

Madárgyűrűző tábor Eger-Szőlőskén

Az MME Bükki Helyi Csoportja 2006 óta 7. alkalommal rendezte gyűrűzőtáborát 2012. október 20–28. között Eger-Szőlőskén. A Szőlőskői-erdő Természetvédelmi Terület közelében, az itteni fás-bokros élőhelyeken (tölgyes szegélycserjése, fűz-bokros, lucos) kialakított hálóállásokban 17 háló „üzemelt”, mintegy 430 m² hálófelülettel. A tábor idején 33 faj 454 példányára került gyűrű, emellett 30 korábban jelölt madarat is ellenőriztünk. A legnagyobb számban gyűrűzött madár a süvöltő volt 123 példánnyal. E faj egyedei október 22-ével kezdődően tűntek fel Szőlőské

környékén, majd ezt követően 28-áig, a nagyszámú jövevényből naponta 10–31 madarat sikerült befogni. A jelölt süvöltők 68%-a tojó volt, az összes tojó 74%-a fiatal (1y korú) madárnak bizonyult. További, nagyobb számban jelölt fajok: vörösbegy 85, erdei pinty 42, széncinege 33, kék cinege 32, sárgafejű királyka 26példány. A korábbi évek hasonló időszakától eltérően ezúttal viszonylag kisebb számban fogtunk cinegétet, ugyanakkor hálóbba kerültek olyan érdekesebb vagy ritkábban fogható madarak, mint a macskabagoly, a hamvas küllő, a középfakopáncs, a léprigó,

a kormosfejű cinege, a keresztcsőrű és a bajsos sármány. Táborunkat összesen 56 fő kereste fel, akik tájékoztatást kaptak az itt folyó munkáról, és tevélegesen részt vehettek abban. Ezúton is köszönjük az Egererdő Zrt. Egri erdészetének, személy szerint Garamszegi István erdészvezetőnek és Mester László kerületvezető erdésznek a tábor lebonyolításához nyújtott segítségét. Felmerülő költségeink egy részét az egri polgármesteri hivatal által kiírt környezetvédelmi pályázat keretében elnyert összeg fedezte.

Fitala Csaba

A napokban indult el A kék vércse védelme a Kárpát-medencében LIFE Nature program hivatalos honlapja (<http://falconproject.eu/hu>) és a hozzá kapcsolódó Facebook-profil.

A széles körű tájékoztatás jegyében a projekt munkatársai nem csak a program általános leírását teszik elérhetővé, de a tervek szerint mindig naprakész információkat szolgáltatnak majd az éppen aktuális feladatokról, eredményekről.

A kétnyelvű honlapról elérhetőek többek között a 2006-ban indult kék vércse monitoringhoz szükséges adatlapok és leírások, tudományos publikációk, valamint a műholdas jeladóval felszerelt példányok adatai, útvonalai is.

MME Filmtár

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület az elmúlt években – nemzeti parkok és professzionális filmesek közreműködésével – természetvédelmi dokumentumfilmek egész sorát készítette el. Már korábban megfogalmazódott az igény, hogy ezeket a filmeket egységes formátumban, extrákkal kiegészítve elérhetővé tegyük a nagyközönség számára. Új fejlemény, hogy az MME és a Természetfilm.hu Tudományos

Filmműhely Egyesület együttműködésének köszönhetően megindult az egyeztetés a filmek alkotói és a természetvédelmi partnerek között. Az MME Filmtár első kiadása a tűzok megőrzését célzó erőfeszítéseket mutatta be, és hamarosan itt a második, kék vércséről szóló DVD. További részletekről, az MME Filmtár előkészületben lévő epizódjairól hamarosan a Madártávlatban tájékoztatjuk tagtársainkat.

Európai Herpetológiai Konferencia

2013. augusztus 22-27. között Veszprémben kerül megrendezésre a 17. Európai Herpetológiai Konferencia. A nagy múltú szakmai rendezvényt a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Magyar Természetudományi Múzeum és a Pannon Egyetem Limnológiai Intézeti Tanszéke közösen

szervezi az Altagra Iroda Kft. közreműködésével. Már elkészült a konferencia hivatalos honlapja: <http://seh2013.org/>, ahol december óta lehet regisztrálni az eseményre. Előadással vagy poszterrel március 31-ig lehet jelentkezni, a kedvezményes részvételi díj fizetési határideje május 31.

Rajzpályázat

Az MME Kétféltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya rajzpályázatot hirdet gyermekek számára, „Az év kétféltűje, a barna ásó-

béka” témában. Pályamunkák beküldési határideje: 2013. április 15. Bővebb információ, pályázati feltételek: www.mme.hu és www.khvsz.mme.hu

Elkészült a X. országos sasleltár

Az MME a nemzeti park igazgatóságokkal és más civil természetvédelmi szervezetekkel együttműködve idén januárban tizedik alkalommal szervezte meg a hazánkban telelő sasok éves számlálását. Az egyidőben történő megfigyelések miatt „saszinkronnak” nevezett kezdeményezésen 298 felmérő vett részt országsszerte. Idén kiemelkedő nagyságú, mintegy 18,5 ezer négyzetkilométernyi területet érintett a felmérés, ami magába foglalta a legjelentő-

sebb telelőhelyeket. Idén több területen a tűzokok számlálását is a ragadozómadarakéval párhuzamosan végezték.

Az országban idén 591 rétisast, 182 parlagi sást, 5 szirti sást és 4 fekete sást regisztráltak a résztvevők. Tavaly januárban mintegy 530 rétisast, 230 parlagi sást, 7 szirti sást és 4 fekete sást figyeltek meg, az akkor mintegy 11 ezer négyzetkilométernyi területre kiterjedő felmérések során, így az egységterületre számított „sas-sűrűség” az

idei évben a két leggyakoribb sasfajunk esetében valamelyest csökkent. A különösen veszélyeztetett parlagi sas esetében pedig a megfigyelt egyedszám is alacsonyabb volt a tavalyinál, pedig a vizsgálatba bevont terület majdnem másfélszeresére nőtt.

A sasok mellett az összes többi hazánkban telelő ragadozómadarat és a tűzokokat is számba vették a természetvédelemmel foglalkozó szakemberek. Tűzokból 439 példány sikerült megfigyelni. A leggyakrabban megfigyelt ragadozófaj az egerészölyv volt 2745 példánnyal, ami szintén jelentős visszaesés a tavalyi eredményekhez képest (5183). Kékes rétihéjából 313-at (2012: 997), vörös vércséből 203-at (2012: 679), gatyás ölyvből 94-et (2012: 316), karvalyból 134-et (2012: 121), kerecsensólyomból 20-at (2012: 42), kis sólyomból 27-t (2012: 28), vándorsólyomból 22-t (2012: 17), héjából 18-at (2012: 17), pusztai ölyvből 3-at (2012: 13) figyeltek meg. A vonuló, ritkán áttelelő barna rétihéjából 18 (2012: 38) került távcsővégre.

Parlagi sasok fészkeinek őrzésére keres önkénteseket az MME

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, együttműködve az illetékes nemzeti park igazgatóságokkal, a „Parlagi sas védelme Magyarországon” című LIFE + pályázat keretében, önkéntesek bevonásával parlagis-fészkek őrző akciót hirdet néhány madárvédelmi területen (SPA). A költési időszakban szervezett akció célja, hogy a globálisan veszélyeztetett és hazánkban fokozottan védett parlagi sas állományát

Az idén tapasztalt egyed-szám-csökkenésnek számos oka lehet. Az egyes évek közötti összehasonlítást jelentősen nehezítik például az időjárásból adódó különbségek, valamint az újonnan bevont területek jellemzői. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a ragadozómadarakat különösen veszélyezteteti a természetes élőhelyek romlása, és arról, hogy hazánk sajnos „élenjáró” a régióban a madarak ellen elkövetett bűncselekmények számát tekintve.

Köszönjük a saszinkron madármegfigyelőinek, az MME tagjainak és a nemzeti parkok munkatársainak munkáját!

Az MME parlagis- és mérgezésellenes kampányát az Európai Unió LIFE alapja támogatja (LIFE10NAT/HU/000019).

A projektben az MME partnerei: a Hortobágyi, Bükk és Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóságok, a Nemzeti Nyomozóiroda, az Országos Magyar Vadász-kamara, a Fővárosi Állat- és Növénykert, a Jászberényi Állat- és Növénykert, valamint a Természetfilm.hu Egyesület.

megóvja a költési időszakban fellépő emberi zavarástól, az esetleges bűncselekményektől (mérgezés, lelövés, fészekrablás), továbbá értékes adatokat gyűjtson a párok és a fiókák viselkedésével kapcsolatban. 2013-ben a fészkek őrző akció április 5-től július 26-ig tart. A helyszínek, ahová önkénteseket keresünk: Jászsági SPA, Hevesi-sík SPA, Dévaványai-sík SPA, Mosoni-sík SPA, Közép-Tiszai SPA.

A program ismertetője letölthető a www.mme.hu honlapról.

Egy héja nem mindennapi zsákmánya

Madártani Tájékoztató

NOVEMBER ELEJÉN FOTÓZNI indultam Pest melletti madáritatómhoz. Átlagos novemberi nap volt. A kora reggeli felhők szép lassan felszakadoztak az enyhe szélben. Süvöltőket szerettem volna lencsévégre kapni, mert már napok óta hallottam, hogy megérkeztek. Az időjárás azonban eddig nem kedvezett. Ekkor még nem sejtettem, hogy a nap fénypontja nem is a süvöltő lesz.

Az itató az erdő rejtettebb részén található, öreg mohás ezüsthék között, a környezetet néhány juhar és csertölgy tesz változatosabbá. A sűrű lombok között nyáron nehezen tör utat magának a napfény. Kedvelt helye ez az énekesmadaraknak, 2012-ben pedig egy karvalypár is fészket rakott a közelben, a kismadarak legfőbb bánatára. Megjegyzem, az én bánatomra is, mert a folyamatosan portyázó karvalyok miatt igencsak megcsappant az itató látogatottsága.

Érkezésem után sietve elfoglaltam helyemet a földbe ásott lesben, és immáron az üveg mögül vártam a fejleményeket. Kisvártatva meg is hallottam a süvöltők jellegzetes hangját, és hamarosan már le is szálltak az itatóra. Kattogott a fényképezőgép... a süvöltők mintha csak tudták volna, hogy ők a főszereplők, szinte pózoltak a kamerának. Aztán amilyen gyorsan megjelentek, olyan gyorsan tova is szálltak. Barát-, szén- és kék cinkék érkeztek, vidáman fűrődtek, majd hirtelen szétrébbentek. Felnéztem az itató feletti fára... egy karvaly érkezett! Ez volt a riadalom oka. Békésen tollászkodott, nyújtózkodott. Reménykedtem benne, hogy mielőbb továbbáll, mert különben semmi nem jön a közelbe. Szerencsére meglátott valakit, és

tovarebbent. Telt az idő, az itató azonban kihalt. Meredten bámultam kifelé, az idő múlásával egyre hosszabbakat pislogva... majdnem elszundítottam. Megráztam a

fejemet, hogy magamhoz térjek. Csak nem a karvaly jött vissza, és ült fel valahová kívül a látótéren? Szinte feltapadtam a les üvegére belülről, úgy kutakodtam az ágak között, hátha látok valamit, ami megmagyarázza ezt a szokatlan csendet. Ekkor valami olyasmit pillantottam meg, amire a legkevésbé számítottam. A lestől alig pár méterre, egy kidőlt fán, egy fiatal héja valamit tépett. Nagyon rossz szögben volt, és a zsákmányt is takarták az ágak, de ettől függetlenül gyorsan készítettem róla néhány képet. Régóta vártam már,

hogy egyszer talán beszáll egy héja is az itatóra.

Hát most itt volt, bár nem a legideálisabb helyen, de mégis csak itt... Az ágak között beszűrődő fény még gyönyörűbbé tette a látványt. Egyszer csak forgolódni kezdett, és azt hittem, rosszul látok: egy karvalyt szorongatott a karmai között! A feje már hiányzott. Komótosan tépte tovább, a tollak repültek szermetesen. A karvaly félelmetes karmai meredten álltak az ég felé. A tollazás után a héja komótosan enni kezdett. Egyenként tépte le a lábakat, majd egészben nehézkesen lenyelte azokat is. Végül már csak a karvaly torzója maradt, majd közel 3 órányi falatozás után az is eltűnt.

Nem mindennapi esetnek voltam a szemtanúja. A szakirodalom alig néhány esetet említ, amikor a héja karvalyt zsákmányolt. Ez a megfigyelés alátámasztja, hogy a héja valós veszélyt jelent a környezetében élő kisebb testű ragadozómadarakra.

Szalai József

Az MME Komárom-Esztergom Megyei Csoportja

Egyesületi élet

Csoportkép, 2012. augusztus

AZ MME MEGALAKULÁSA előtt megyénk néhány pontján már voltak civil természetvédelmi szerveződések, programok, amelyek iskolákra és természetudományi múzeumokra támaszkodva tudtak egyre jelentősebb természetvédelmi eredményeket elérni. Ezen szervezetek általában egy-egy kiváló

természetudós köré gyűlt önkéntes segítők munkájából jöttek létre. Minden természetbarát számára nyugodtan ajánlhatjuk példaképnek Hopp Ferenc, Dr. Sággy Antal és Dr. Skoflek István életét. Az általuk megteremtett értékeket megőrizve visszük tovább a munkájukat. Működésünk kiterjed a Pilis hegység kivételével egész Komárom-

Esztergom megye területére. A Gerecse, a Vértes északi és a Bakony északkeleti peremterületei, a Kisalföld keleti része, valamint a Duna (Ácstól Dorogig) egyaránt a „bűvkörünkbe” tartozik. **Tagság** Csoportunk jelenlegi tagsága a családi tagokkal együtt 261 fő. Ebből

elpusztult gyűjtemény pótlására. Dorog posztumusz díszpolgárává választották 1993-ban. Dr. Skoflek István 1957-től gimnáziumi biológiai tanár Tatán. A vértesszőlősi előemberteleg kiváló kutatója, a paleobotanika neves szakértője. Hihetetlen érzékkel adta át a fiataloknak a természet szeretetét, amellyel jókora bázist teremtett a természetvédelem számára. Az 1969-ben megalakult tatal Herman Ottó Kör motorja volt. A kör 1983-ig működött, egyes években több mint 1000 tagja volt. Ez idő alatt 7 évkönyve jelent meg a körnek, amelyekben a fiatal természet szeretőik publikálták a kutatásaik, felméréseik eredményeit. A kiadványra támaszkodva a kör vezetősége mozgalommá kívánta fejleszteni a természetkutatást és természetvédelmet.

A Komárom-Esztergom megyei Helyi Csoportnak az (alapító) elnöke 1981-ig. Dr. Sággy Antal 1934-ben kezdte a madártani megfigyeléseit, amelyet több mint 60 éven keresztül folyamatosan végzett Sütő környékén (a Duna mentén és a Gerecse központi részein). A Madártani Intézet rendszeresen publikálta az Aquilában és a Madártani Tájékoztatóban is. Az MME-nek alapító tagja, a Pilisi Helyi Csoport elnöke, majd 1981-től a Komárom-Esztergom megyei Helyi Csoport elnökeként képviselte a természet- és a madárvédelem érdekeit. Az MME egykori elnöksége „örökös tag” címet adományozott részére, 1998. április 22-én pedig Pro Natura- emléklapokot kapott az akkori környezetvédelmi és területfejlesztési miniszertől.

Nagy elődök

Hopp Ferenc a II. világháború utáni orosz fogságból hazatérve a dorogi járásban indított el egy természetudományi múzeumot illetve ezzel egy természetismereti-, kutatói mozgalmat az 1950-es és 60-as években. Sajnos az 1970-es években az állami karhatalom a múzeum megszüntetését rendelte el, így a bemutató anyagok az ország különböző múzeumaiba kerültek. Megrögzötten kutatta a Dorog környéki élőhelyek madárvilágát a Dunától a Kelet-Gerecséig. Tagja volt a Magyar Ornithológusok Szövetségének, rendszeres megfigyelője volt a Magyar Királyi Madártani Intézetnek, ahova rendszeresen küldött be madárpreparátumokat a II. világháború során

CSIPOGÓ

A 2013-as év madara a gyurgyalag

Észrevetted, hogy ugyanez a faj nyerte el 1979-ben a legelső „Év madara” címet is? Hogyan lett a gyurgyalag az idei év madara?

Három madár (erdei fülesbagoly, fűrj, gyurgyalag) közül lehetett választani az MME honlapján. Összesen 7460 madárbarát vett részt az „Év madara” szavazáson, ebből a legtöbben (3247-en) a gyurgyalag mellett döntöttek.

Kacsókéval szárnyra kaptunk és ellátogattunk a gyurgyalag élőhelyére. Az alábbi véleményeket gyűjtöttük a környék lakosaitól:

E szín pompás madárnak évről évre sok veszéllyel kell megküzdenie! *Ezért tavasszal, ha gyurgyalagot látsz, megfigyelésedet május 31-ig töltsd föl a www.springalive.net honlapra! Amellett, hogy a hazai természetvédelmi szakembereknek ezek az adatok nagy segítséget jelentenek a faj védelméhez, a honlapon meghallgathatod ennek a csodálatos kis madárnak a hangját, és sok érdekességet is olvashatsz róla.*

POSZMÉH
Én a mezőkön szállva virágot és nektárt gyűjtök és mondhatom, hogyha üldözőbe vesz egy gyurgyalag, csak nehezen menekülök meg. Eddig szerencsém volt, de a családom sok tagja ezt nem mondhatja el magáról. Ezek a madarak veszedelmesen jól repülnek és csapatban vadásznak ránk.

PARTIFECSEKE
A gyurgyalagok is a meredek falakat keresik költéshez, ezért gyakran együtt, egymás mellett fészkelünk velük. Nem versengünk egymással az enni valóért, mivel mi a kisebb méretű repülő rovarokra, elsősorban a pirinyó levéltrétegre vadászunk. Véleményem szerint mi jobban repülünk és tollruhánk visszafogott barna és fehér színe is sokkal elegánsabb, mint a gyurgyalagok rikító tollazata.

ÁRVALÁNYHAJ
Ó, én mindig irigykedve figyelem őket, ahogy a levegőben suhannak, lavíroznak. Milyen fantasztikus lehet repülni! Ha én nem is szállhatok, legalább a magocskáimat kapja fel a szél és vigye messzire.

Interneten keresztül sikerült elérnünk egy afrikai ismerőst is!

GNŰ
A családom és én a szavannákon nagyon szenvedünk bizonyos rovaroktól, főleg a bögyöktől. Az Európából érkező gyurgyalagok szeptember és március között időznek nálunk. Minél nagyobb a gyurgyalag csapat, annál több bosszantó lényt kapnak el, ezért örülünk nekik.

NYÁRFA
Gyakran az ágaimról lesnek repülő rovarokra, máskor pedig csak pihennek rajtam. Folyamatosan beszélgetnek, de ez nem zavar. Kellemes, lágy „gyur-gyur” hangjuk van. Még hangosabbak nyár végén, amikor az öreg madarak már a fiókáikat is magukkal hozzák. Olyankor néhány napig rajtam töltik az éjszakát is, és ez kedvemre való.

Ha többet szeretnél tudni a gyurgyalagról, lapozd át a Madártávlatot, illetve böngéssz a www.mme.hu és a www.springalive.net honlapokon.

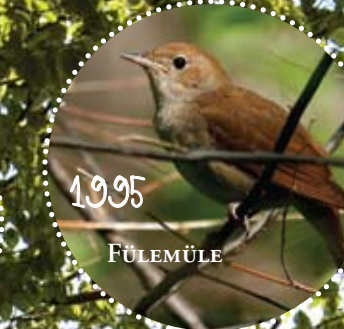
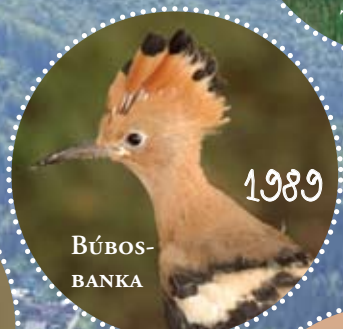

AZ ÉV MADARAI

Az MME 1979 óta választja meg az *Év madarát*.

A születésed évében melyik madár volt az *Év madara*? Nézzess róla fényképeket, olvass utána könyvekben vagy az interneten!

Teszteld családtagjaid szimatát!

Készíts illatmintákat különféle anyagokból!

Végy üres tejföls poharakat és töltsd meg különféle szagos dolgokkal. A szagolató játékos szemét kösd be. Fontos, hogy ne hallják a többiek, milyen tippet adott a különféle illatokra. A gyűjteményedhez készíts táblázatot, ami alapján osztályozhatod a kísérletben résztvevők szaglását! A résztvevők az alábbi példában a nehézség alapján 1, 2 vagy 3 pontot szerezhetnek. (A legkönnyebben azonosítható dolgok érnek 1 pontot.) A maximálisan szerezhető pontszám: 11.

Illatminta	Elérhető pontszám	Elért pontszám
egy marék föld	2	
egy marék friss fű	1	
kb 1 dl víz	3	
egy marék só	2	
levendula vagy rozmaring ágacska	1	
néhány szem eper	1	
szappan darab	1	
Osszpontszám	11	

11–9 pont: kiváló szimatod van

8–6 pont: a szimatod rendben van

5–0 pont: gyakorolj sokat, hogy élesedjen a szimatod!

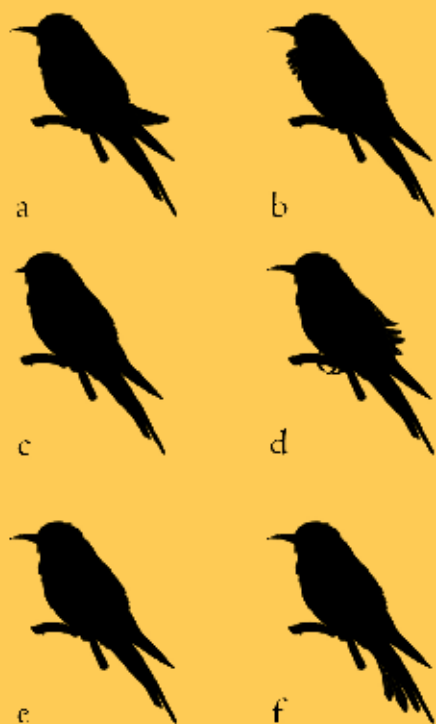

JÁTÉK

Melyik árnykép egyezik meg a fényképen látható gyurgyalaggal teljesen?

Megfejtés: c

BEKÜLDHETŐ FELADAT

Melyik madarat választották meg a legtöbbször az „Év madarának”, és mely években?

A megfejtést küldd be április 10-ig a MME Budapest, 1121 Költő u. 21 címre postán vagy a csipogo@mme.hu e-mail címre!

Téli számunk helyes megfejtése: havasi csóka

A szerencsés nyertesek: Jakab Zsófia, Budaörs; Kurucsai Enikő, Jánoshalma; Rédei János, Budapest

Gratulálunk! Nyereményük egy plüssmadár.

körülbelül 60 fő aktív tag, akik a szervezési munkákban, önkéntes felmérésekben, mentési akciókban, fajvédelmi munkákban, gyűrzési programokban illetve a tatai Vadlúd Sokadalmon önkéntesként részt vesznek. Sajnos 2005 óta nincsen főállású alkalmazott a csoportunknál. Ennek következtében kevesebb programot, pályázatot tudunk megvalósítani, illetve azóta a csoport tagságának száma is folyamatosan csökken.

Természetismertető programjaink

Megyei szervezetünk fontosnak tartja az egyesületi tagok magas szintű kiszolgálását. Tagjaink megtartását, új tagok toborzását és

Partnereink, támogatóink

A természeti értékek védelme, bemutatása, megismertetése és a természetvédelmi érdekek érvényesítése érdekében több szervezettel nagyon jó munkakapcsolatot tartunk fenn. Hagyományosan jó és napi a munkakapcsolatunk a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság szakembereivel és természetvédelmi őrszolgálatának tagjaival. Kiemelt szakmai civil partnereink a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület, a Természetes Életmód Alapítvány és a Zöld Sziget Kör. A programjaink sikeres lebonyolításához elengedhetetlen segítségük nyújtanak kiemelt partnereink, így Tata Város Önkormányzata, a Tatai Mezőgazdasági Zrt., a KPMG Kft., az E.ON Hungaria Zrt., a MAVÍR Zrt és az OVIT Zrt.

szakmai programok biztosítását. Természetesen ez nem egyszerű feladat, hiszen jelenleg ezt a vállalt feladatot mindenki munka mellett végzi.

Fontos a helyi emberek szemléletének formálása, valamint a természetvédelemre irányuló figyelemfelkeltés. Ezeket főleg jól szervezett természetvédelmi programok által lehet elérni, de kiemelt szempont a programok eredményeinek a meg-

Stég építése közben a naszályi madárgyűrűző táborban

felelő módon történő kommunikálása (írott és elektronikus sajtó felé). Évente több tucat túrát, előadást, bemutató gyűrzést szervezünk tagjaink számára. Az országosan meghirdetett rendezvényeket, jeles napokat is megtartjuk néhány megyei helyszínen, ilyenek a „Fülemülék Éjszakája”, a „Madarak és Fák Napja” és az „Európai Madár-

Cigányréce a szárcsacsapat társaságában

megfigyelő Napok”. Előadásokat a helyi általános iskolák és erdei iskolák számára tartunk igény szerint, amelyek elsődleges témái a madárvilág védelméről és a közeli természetvédelmi területek bemutatásáról szólnak. Túráink és madárgyűrűzési bemutatóinknak célpontjai legtöbbször a naszá-

lyi Ferenccsajki-halastavak, a tatai Óreg-tó, a Duna egyes szakaszai, illetve a Gerecse néhány pontja.

Hopp Ferenc Madárgyűrűző tábor (1991–)

A tábor kiemelt programunk. Az itt folyó munkának egyik legfontosabb feladata a Ferenccsajki-halastavak madárvilágának felmérése és megismerése. A táborok ideje alatt többször felmérjük a tavak élővilágát, főleg a madárvilágra koncentrálnak, de folyamatosan fejlesztjük a természetvédelmi infrastruktúrát is. A tábor ideje alatt, négy héten keresztül több mint 20 hálóval történik a madárfogás. A 22 év alatt 125 madárfaj 43.846 példányának lábára került alumínium gyűrű. Faunisztikailag a legtrikább gyűrűzött madárfajok a havasi lile és a karmazsinpirók. Érdekesebb fajok amelyek a hálóba akadtak: heringsirály, sárjárom, tavi cankó, vékonycsőrű vízti posós és a haris.

Néhány fontosabb megkerülésünk, amely a tábori jelölésekből került meg: pajzsoscsankót löttek

nádirigó 4 nap elteltével a horvátországi Vransko-tónál került meg. Cserregő nádiposzáta került meg a horvátországi Vransko-tónál, Törökországban, Izraelben és Egyiptomban is. 1990-ben Szimuly György által gyűrtött kormos légykapó 17 nap elteltével Franciaországban került kézre. Jégmadár került meg Olaszországban, melyet 2 héttel korábban Krúg Tibor gyűrtött.

Az egy hónapos folyamatos madármegfigyelés eredményeként összesen 210 madárfaj előfordulását rögzítettük (a Ferencmajorban ez a szám lassan eléri a 300-at, ha az elmúlt 30 évet vesszük figyelembe), köztük olyan ritkaságokat is, mint a vörös ásólúd, füles vöcsök, kacagócsér, kenti csér.

Ha egy mondatban kellene a tábornak a szakmai oldalon túlmutató értékét megfogalmazni, akkor az: Közösség és közösség építés! A mai napig ebben a táborban van egy olyan találkozási pontja az aktív megyei madár- és természetvédelemért tenni akaró személyeknek, amire kötetlen formában szinte nincs mód és lehetőség az év teljes időszakában.

A Vadlúd Sokadalom minden esztendő utolsó novemberi hétvégéjén emberek ezreit csábítja az Öreg-tó partjára

Tatai Vadlúd Sokadalom (2001–)

A tatai Vadlúd Sokadalom egész napos rendezvénysorozatával elsősorban a távoli északi tundrák üzenetét magukkal hozó vadludakat köszöntjük. Nem hangos fesztivál, nem egymást érő koncertek és kirakodóvásárok kavalkádja, mégis ünnep, igazi fesztivál a maga módján. Olyan fesztivál, amelyen a látványosságról és a hangulatról a sok ezernyi vadlúd gondoskodik, a vendégek pedig mi, emberek vagyunk.

A Tatai Vadlúd Sokadalom 2001 óta kerül megrendezésre minden év

november utolsó szombatján a tatai Öreg-tó partján. A vadludak rendszerint ekkor gyülekeznek a legnagyobb (általában 20–40 ezres) mennyiségben a tavon. A rendezvényt eredetileg helyi csoportunk szervezte, de néhány év elteltével a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság és a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület is az ügy mögé állt, és azóta együtt szervezzük ezt a nagyszabású programot, amely az elmúlt években méltán vált Magyarországot (és minden bizonnyal Közép-Európa) legnagyobb szabású természetvédelmi fesztiváljává. Bár

csak két napos rendezvényről van szó, de a természettudományos előadásokkal, madármegfigyeléssel, életképfestéssel, távcsövekkel, természetvédelmi könyvek, eszközök, festmények és egyéb eszközök bemutatásával, gyűrtzési és állatbemutatókkal, játszóházzal és persze meleg teával, forralt borral, finomságokkal egyedülálló nyüzsgést, hangulatot vonz az egyébként is népszerű turisztikai célpontként számon tartott Tata városába. Mindeközben az Öreg-tavon zajló eseményeket nagy képernyőkre vetítjük ki és szakavatott narrátor tájékoztatja az érdeklődőket. A több tízezres madársereg látványa és hangulata életre szóló élményt jelent. A rendezvényre látogatók létszáma évről évre növekszik, és az elmúlt évben már mintegy 15 ezer vendég számára nyílt alkalom bemutatni az MME és természetesen a társzervezők programjait, eredményeit, illetve a meghívott állami és civil természetvédelmi szervezetek munkásságát. A kiváló hangulatú és egyre több technikai újdonsággal felszerelt rendezvényre az ország minden részéből és Európától egyre több országból érkeznek résztvevők.

A XIII. Tatai Vadlúd Sokadalom 2013. november 29-30-án kerül megrendezésre!

További információ a www.vadludsokadalom.hu weboldalon található.

Monitoring felmérések

A helyi csoport területén elterülő főbb vizes élőhelyeken rendszeres vízimadár-megfigyeléseket végzünk az RTM (Ritka és Telepesen fészkelő madarak Monitoringja) és a VVM (Vonuló Vízimadár Monitoring) módszertanának megfelelően. Néhány évtizedes vízimadár-felmérési eredményeink vannak a tatai Öreg-tóról, a réti-halastavakról és a naszályi Ferencmajori-halastavakról. Ezek a területeken kívül rendszeresen vesszük számba a madarak állományosságát a Duna megyei szakaszán Tát és Ács között. A Kelet-Kisalföld többi viszonylag kisebb kiterjedésű vizes élőhelyein igyekszünk minél nagyobb jelenlétet biztosítani elsősorban a költési időszakban és a kiemelt monitoring napokon.

Az MMM (Mindennapi Madaraink Monitoring) programjában több tagunk rendszeresen részt vesz, közülük néhányan a téli felméréseket is elvégzik. A veszélyes középveszélyességű oszlopok ellen-

őrzésében is részt veszünk, amit az év teljes időszakában végzünk, de egyes veszélyes vezeték szakaszokat rendszeresen felmérjük és a szigeteléseket évente egyeztetjük az E.ON területi szakembereivel. Akció jellegű programokban ugyancsak végzünk adatgyűjtést, mint például a kárakatonák és az erdei fülesbagoly téli állományainak felmérése. Minden évben számba vesszük a ragadozómadárfajok téli mennyiségét az országos sas-szinkron keretein belül.

A monitoring programjaink által kapott adatsorokra támasz-

Parlagi sas

© Szabó Máté

Meggyűrűzött gólyatöcsfőka
Lent:
Madarasztúra a halastavakon

kodva került a közösségi jelentőségű Natura 2000 hálózat megyei területeinek jelentős része felterjesztésre, majd kihirdetésre 2004-ben. Kiemelten a Madárvédelmi területek kijelölésében játszott szerepünk fontos szerepet.

FAJVÉDELMI PROGRAMJAINK

Ragadozómadár-védelem

A folyamatos monitoring alapján megismerjük, hogy mely fajoknál milyen védelmi intézkedést kell foganatosítani a sikeres fészkelések biztosítása érdekében. Nálunk a legnagyobb prioritást az 1993-ban megkezdett ragadozómadár-védelmi program élvezi, amelyen belül a kerecsensólyommal, a parlagi sással, a rétisással és a fekete gólyával foglalkozunk kiemelten. A program során már több mint 100 műfészkek kerültek kihelyezésre, főként magas feszültségű tartóoszlopokra, de fára és sziklára is helyeztünk ki mesterséges alkalmazásokat. Ezeket minden évben

© Bátky Gellért

Az őszi libavonulás felejthetetlen élményt nyújt minden természetbarát számára

© Csonka Péter

ellenőrizzük, illetve a karbantartásokat (pl. sóderral történő feltöltés) folyamatosan végezzük. Téli ragadozómadár-etetést is folytatunk a megyénkben 2003 óta (november és március között), évente körülbelül 20-25 tonna húst etetünk fel az áttelelő madarakkal 2 engedélyes helyszínen. A védelmi intézkedések során kapcsolatot tartunk a gazdálkodókkal, fokozottan védett madárfajok fészkenél a hatóságokkal együttműködve védőzónákat jelölünk ki, valamint vadászati korlátozást alkalmazunk. Sérült madarak számára alakítottunk ki voliereket, ahol több madár is elfér. Helyi állatorvosokkal alakítottunk ki jó kapcsolatot, így csak néhány madarat kell felvinnünk a budapesti állatkertbe komolyabb beavatkozások, vagy az egyes fajok különleges tartási igénye miatt. Évente 80-130 sérült madár kerül hozzánk. Több fokozottan védett madarat is sikerült repatriálnunk.

Feketególya-állományunk évek óta 11-14 ismert pár körül stagnál. Főleg a fészkek megkeresése és védelme a prioritás. Az első általunk ismert rétisaspár 1991-ben költött a megyénkben, azóta 10 párba növekedett a faj megyei állománya. A parlagi sas vonatkozásában sajnálatos módon nem jeleskedik a térségünk. 2001 óta már csak egy stabil párnak van, amely 2005 óta kiköltözött a Gerecse peremére, és azóta egyre közelebb húzódik a szlovák területekhez. Megfigyeléseink szerint a szlovák területeken több az apróvad, ami a táplálkozás miatt fontos tényező. 3-5 ismert kere-

Erdei fülesbagoly

csensúlyompárunk van, ők jobbra műfészkeket foglalnak el. 2007-ben volt az utolsó ismert revír sziklai alakzat. Erre a sziklán költött párba 1980 óta szervezzük sólyomórzést. 2008 óta vándorsólyom fészkel ugyanezen a helyen, amelynek állománya folyamatosan erősödik (napjainkban 4 pár ismert).

Néhány évente ürtelepitést is végzünk, legutóbb a Gerecseben,

rései adják, amelyek rámutatnak a legalapvetőbb és legsürgetőbb problémákra. A megyében 30 gólyafészkek mintegy 80%-a villanyoszlopon végződik el. Sajnálatos módon ennek ellenére az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat mindkét faj állománya. A megyében fészkelő partifecskepárok száma néhány év alatt a negyedére zuhant! Érdekesként jegyzem meg, hogy az eddigi legnagyobb felmért partifecskelelepeink a 2000-es évben volt, amely 1100 párból állt Komárom közelében. Néhány partifecskelelepen rendszeresen végzünk gyűrűzést.

Dankasirályok csapata
Lent:
Sisegő fűzike a gyűrűzőtáborban

© Szabó Máté

Gombás-pusztára telepítettünk 117 ürtelet, ahol egy még meglévő állományt erősítettünk fel. A telepítés eredményes volt! Reméljük, hogy sikerül itt egy erős állományt fenntartani, hiszen az ürte fontos táplálék bázis a ragadozómadarak számára.

Fehérgólya-védelmi program

Tevékenységünk hagyományosan két fő irányra osztható: az aktív gólyavédelmi beavatkozások és a megtervezésükhöz szükséges állományfelmérés. Védelmi tevékenységünk alapját az előző évek felmé-

szinte teljes egészében az áramszolgáltató finanszírozza!

A fehér gólya védelmének fontosságára kívánjuk felhívni a figyelmet az utóbbi években meghirdetett Gólya road-show-val. Minden évben nagy sikere van a rendezvénynek.

Gyurgyalag- és partifecske-program

Idén a 17. évébe fog lépni a program, amely során körülbelül 80%-os lefedettséggel, közel 60 település területén mérjük fel minden évben a megyei potenciális gyurgyalag-élőhelyeket. A fészkelő telepek száma

A helyi csoport elérhetőségei:

Címünk: 2890 Tata,
Dobroszláv L. u. 34.
Elnök: Musicz László
Telefon: (06-30) 247-0613
e-mail: fabalis@gmail.com
Alelnök: Csonka Péter
Telefon: (06-30) 663-4659
e-mail: mme24@freemail.hu
Titkár: Bátky Gellért
Telefon: (06-20) 551-2102
e-mail: gellert.batky@gmail.com

meghaladja a 100-at, de az utóbbi években sajnos csökken, ezért rendszeresen végzünk kisebb-nagyobb partfalrészűsítéseket, amelyeket többnyire kézi (olykor gépi) erővel végzünk el. Sajnálatos módon ennek ellenére az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat mindkét faj állománya. A megyében fészkelő partifecskepárok száma néhány év alatt a negyedére zuhant! Érdekesként jegyzem meg, hogy az eddigi legnagyobb felmért partifecskelelepeink a 2000-es évben volt, amely 1100 párból állt Komárom közelében. Néhány partifecskelelepen rendszeresen végzünk gyűrűzést.

Vízimadár-védelmi program

A program keretében folyamatos állomány felméréseket végzünk a fontosabb vizes élőhelyeken.

Az eredmények alapján 2005-ben a Tatai Öreg-tó Ramsari Terület határa bővült északi irányban a Duna völgye felé. A naszályi Ferencmajori-halastavak, a tatai Réti-halastavak és a közöttük elterülő források, láp- és mocsárrétek, nádasok és szántók jelenleg részét képezik egy komplex területnek, amelynek neve Tatai Tavak Ramsari Terület. Védelmi intézkedéseink során a tatai Öreg-tó nyugalmát igyekszünk fenntartani a vadlúdvonulási időszakban.

Füstös cankó

© Pribéll Levente

Meghatározó eredmény, hogy Tata városának hathatós segítségével helyi rendeletben megtiltották a tómederben tartózkodást délután 15 órától reggeli 9 óráig a vadlúdvonulás ideje alatt, és a környező területeken a fejlesztések is madár- és természetbarát módon zajlanak. Szintén fontos eredménynek tartjuk, hogy a naszályi Ferencmajori-halastavakon a folyamatos jó kapcsolattartás és egyeztetések során a természeti értékek megőrzése és fejlesztése kiemelt szempont. Minimálisra csökkent a töredszere a vízivad-vadászat. 3 tőegység az egész évben vadászatmentes. Ezeknek köszönhetően egyre több madár költ fészkelési időszakban, valamint táplálkozik, éjszakázik és telet a vonulási időben. A legjobb napokon az összes madármennyiség meghaladja a 35-40 ezret.

Harisvédelmi program

Főleg a Duna mentén vannak alkalmas élőhelyek a faj számára, ezen élőhelyek minősége erősen függ a folyó vízállásától. A vizes években igyekszünk a megye legfontosabb élőhelyein teljes felvételezést készíteni a faj előfordulásáról, kiemelten a még megmaradt jó természetességű mocsár- és lápréteken a Duna mentén. Az évek változásában a territórium térképezések során 15-80 pár költéséről vannak információink. A haris számára fontos területeken a gazdálkodókkal tartjuk a kapcsolatot, és felhívjuk a figyelmüket a harisbarát kaszálási módszerre.

Természetismereti túra a Gerecseben

© Bátky Gellért

Odútelepek

Elsősorban énekesmadár-odúzással foglalkozunk. A megye 6 helyszínén vannak telepeink, ahol összesen 260 db odút tartunk karban, több tagunknak vannak saját odútelepei is. A mesterséges fészkelőhelyekben a leggyakoribb költőfajok a széncinege, a mezei veréb, az örvös légykapó és a seregély. Tavaly kísérleti jelleggel szalakótaodúkat is helyeztünk ki a megfelelő élőhelyen. Naiv álmaink nincsenek, így inkább búbosbanka és füleskuvik költésére számíthatunk.

Kételtű- és hullóvédelem

Korábbi években a kisvizek felmérésével és védelmével próbáltuk az egyes fajok állományát figyelemmel követni és megóvni. Közel 60 kisvízről rendelkezünk részletes információkkal. A fontosabb megyei szaporodóhelyek környezetében a közutak forgalma jelentős, ezért 2009-től a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesület szervezésében 3 helyszínen végzünk minden évben békamentést. Az egyes helyszíneken érezhetően növekedtek a békafajok állományai, hiszen minden évben egyre több egyed kerül a békamentők vödrébe. Főleg barna varangyokat segítünk át a forgalmas utakon, de találtunk már a mentővödrökben látatlan gyíkot, pettyes gőtét, barna ásóbékát, vöröshasú unkat és cickányfajokat is. 2012-es évben 6075 békát óvtunk meg a pusztulástól.

Nagy köszönet illeti minden tagunkat, akik önkéntes segítségükkel támogatták a természetvédelemben végzett egyesületi akcióinkat!

Bátky Gellért

Bemutatkozik a Be-Natur program

Natura 2000 fajok és élőhelyek hatékonyabb kezelése természetvédelmi együttműködéssel határon belül és kívül

Természetvédelem

A projekt egyik kiemelt madárfaja, a kis kárókatona

ANIMFEA TERMÉSZETVÉDELMI Egyesület 20 éve tevékenykedik hazánkban a civil természetvédelem területén számos programmal. Eleinte főként alföldi kötődésű környezeti nevelési és gyakorlati természetvédelmi programjai voltak, amelyek tíz esztendő elteltével jócskán kibővültek. 2000-től már Kárpát-medencei működéssel jelent meg számos területen akcióival, szakmai tevékenységeivel. Nevéhez hűen kötődése megmaradt a vizes élőhelyekhez, de ennek ellenére a romániai Bihar-hegység természetvédelmi törekvéseitől kezdve a győri Audi-üzem engedélyezési eljárásában való részvételig számos területen jelent meg. A Murán kavicsbányászat ellen hadakozott, a Dél-

Alföldön az bölcsőbb erdőkezelés érdekében szállt síkra, a Tisza mentén védett területeken történő engedély nélküli építkezések miatt lépett föl, miközben szűkebb pátriájában, Jász-Nagykun-Szolnok megye déli részén, Békés megye északi részén, Hajdú-Bihar megye nyugati részén, a Nagykunság és a Nagysárrét területen folyamatos tevékenységgel vált a természetvédelem meghatározó szereplőjévé. Országosan éveken át vállalt zászlóvivő szerepet a hazai zöld mozgalmon érdekérvényesítése érdekében, szakmapolitikai törekvéseivel országos hatású érdekképviseletet látott el képviselőivel éveken át.

A szervezet székhelye 15 éven át Szarvas volt, míg az elmúlt öt évben már az egyesület életében addig is meghatározó szerepű kisváros,

Türkeve lett a központ. Itt egy hét-hektáros erdőben kiépített saját oktatóközpont, egy száz hektárnál nagyobb gazdaság, jószágok és számos ökoturisztikai fejlesztéssel tevékenykedik napjainkban is, közel 20 főállású alkalmazottal és mintegy 50 aktív önkéntessel.

A szervezet életében sorsfordítónak bizonyultak az elmúlt évek, hiszen a létrehozott infrastruktúra működtetése, a folyamatos szakmai programok stabil működési hátteret igényeltek és igényelnek, amely többnyire nemzetközi programok kidolgozásával valósult meg.

Ezek közül a legnagyobb és mindmáig legnagyobb jelentőségű a *Be-Natur* (Better management of Natura 2000 sites) projekt, amely a Nimfea vezetésével zajlik immár

másfél éve hazánkban, hét ország tizennégy partnerének bevonásával. A program alapját a *Natura 2000*-es európai uniós szabályozás nemzeti szintű megvaló-

© Nimfea archívum

A projekt célterületei közé tartoznak a tengerparti homokdűnék. Fent: A Duna-delta „madártávlatból”

sításának elősegítés képezi, számos gyakorlati beavatkozással.

Talán indokolatlan felidézni, de ennek ellenére szükséges megemlíteni, hogy a *Natura 2000* néven ismert törekvés az Európai Unió természetvédelmi szabályozásának két fő pillérének, a *Madárvédelmi Irányelven* (79/409/EGK) és az *Élőhelyvédelmi Irányelven* (92/43/EGK) alapszik.

A *Madárvédelmi Irányelv*, az Európai Unió első természetvédelmi jogszabálya 1979-ben jelent meg. Célja a tagállamok területén természetes módon előforduló összes madárfaj védelme. Rendelkezik a fajok védelméről, kezeléséről és ellenőrzéséről, kiterjed a madarak tojásaira, fészkeire és élőhelyeire is.

Jóval később, 1992-ben született meg az *Élőhelyvédelmi Irányelv*, amely a természetes élőhelyek, vadon élő állatok és növények védelméről rendelkezik. Ennek értelmében a tagállamoknak a biológiai sokféleség védelmére ki kell építeniük az irányelv függelékeiben felsorolt európai jelentőségű fajok és élőhelyek fennmaradását biztosító területek hálózatát.

A két irányelv alapján kijelölt területek együttesen alkotják az európai jelentőségű természetvédelmi területek ökológiai hálózatát,

a *Natura 2000* hálózatot. A hálózat-hoz tartozó területeken nem a rezervátumszerű védelem a cél, hanem a természeti értékek megőrzését és fennmaradását biztosító emberi tevékenységek, a gazdálkodás folytatása, a természetvédelmi, gazdasági, társadalmi és kulturális érdekek összehangolása.

A csatlakozási tárgyalások során Magyarország is vállalta, hogy teljesíti az EU természetvédelmi irányelveit, tehát ezek 2004 májusában hazánkban is életbe léptek. Az ország területének 21%-a lett kijelölt *Natura 2000* terület, de a védelem gyakorlati megvalósítása, a természetvédelmi kezelés feltételeinek kidolgozása a mai napig jócskán hagy kívánni valót maga után.

A *Be-Natur* projekt célja a *Natura 2000* területek kezelésének javítása, különös tekintettel a vizes területekre vonatkozó uniós jogi előírások betartására, és *Natura 2000*-es fajok állományvédelmének straté-

valósulnak meg a programban. Másrészt pedig *Közös Nemzetközi Kezelési Tervek* kidolgozása és megvalósítása által a projektpartnerek területén lévő élőhelyek és az ott élő fajok megóvása érdekében.

A projekt az együttműködő 14 partner közös döntése értelmében elsősorban a tengerparti és sötétűző növényzettel borított élőhelyek, a tengerparti homokdűnék és szárazföldi dűnék, az édesvízi élőhelyek és erdők, a dagadólápok, átmeneti lápok és rétlápok, a fehér golya, a kis kárókatona, és a mocsári teknős megóvására összpontosít.

A *Közös Nemzetközi Stratégia* gyakorlati mintaprojektek keretében kerül megvalósításra. A környezetvédelemre való figyelemfelhívás és a környezettudatos viselkedésre való ösztönzés érdekében a partnerek nagy hangsúlyt fektetnek a kommunikációra és az általános természetvédelmi ismeretterjesztésre.

Mindezen szakmai feladatokból, a kiválasztott élőhelyekből és fajokból a *Nimfea* a nemzetközi fehér-golya-munkacsoport koordinátora lett, így a szervezet munkatársai lettek felelősek a nemzetközi és nemzeti szintű fajvédelmi kezelési terv kidolgozásáért, és az azokhoz kapcsolódó gyakorlati védelmi feladatok végrehajtásáért.

Természetesen a *Nimfea* vezetői tisztában voltak azzal, hogy a *Magyar Madártani és Természet-*

védelmi Egyesület eddigi munkássága, tapasztalata és szaktudása megkerülhetetlen, így a program legnagyobb hazai partnereként köthetett együttműködési megállapodást a két szervezet. Az együttműködés keretében gyakorlati természetvédelmi beavatkozások mellett a straté-

A tihanyi Belső-tó látképe

giai megalapozása. Ezek egyrészt egy *Közös Nemzetközi Stratégia* kidolgozásán és megvalósításán keresztül a *Natura 2000* hálózatok hatékonyabb kezelése érdekében

giai tervezés is nagy szerepet kapott, hogy a faj állományának védelme érdekében nemzeti szintű elfogadott természetvédelmi kezelési terv születessen.

Cikkünk második felében az együttműködés egyik kiemelt madárfajával, a fehér gólyával foglalkozunk részletesebben.

A hazai gólyavédelem tevékenységei sokrétűek. A felmérések, gólyamentések, a teelők gólyák felügyeletei sok száz önkéntest mozgatnak meg országszerte. Az érdeklődők webkamerákon keresztül kísérhetik figyelemmel több gólyapár életét, *Gólya Road Show* rendezvényünk során mindenki testközelből találkozhat a gólyafiókákkal. Online adatbázisunkba sok ezer adatot és fotót töltöttek fel a megfigyelők. Tapasztalataink szerint hazánkban a legkomolyabb veszélyt az középfeszültségű háló-

zatokon történő áramütések jelentik. A védelmi tevékenység talán legfontosabb aspektusa a biztonságos költési feltételek megteremtése.

A magyar gólyaállomány túlnyomórészt lakott területeken és elsősorban a kisfeszültségű légvezetékek oszlopain fészkel napjainkban. Ezeket, valamint a külterületeket keresztül-kasul átszelő középfeszültségű „gyilkos” vezetékhálózaton ezres nagyságrendben pusztulnak el évről évre csak Magyarországon. A szerteágazó probléma kezelésének egyik fontos elemét képezik azok a „gólyakosarak”, amelyek segítségével a fészkek biztonságosan a vezetékek fölé emelhetők.

A *Nimfea Természetvédelmi Egyesület* által koordinált pályázatban az *MME* önkéntesei az áramszolgáltató cégekkel és nemzeti park igazgatóságokkal közösen országszerte helyeznek ki fészektartókat. Évről évre egyre több helyen kerülnek elő olyan fészkek, amelyeket biztonságossá kell tenni, illetve újabb párok telepednek meg középfeszültségű oszlopokon, amelyek esetében szintén szükséges fészekmagasító kosár kihelyezése. A tapasztalatok szerint egy fészektartó akár 20-30 évig is szolgálhatja a gólyapárt, azaz átlagosan 60-80 fióka kirepülését segíti elő.

Az áramütés kockázata a fehér gólyákat – a madarak között egye-

dülálló módon – röpképtelen fióka korban is veszélyezteti. Sok állat már a szárnypróbálgatásakor szerencsétlenül jár, mert az oszlopfejekre közvetlenül a feszültség alatt álló vezetékekre épült fészkekből a kirepülés-közeli korú fiókák szárnya könnyen a drótokhoz érhet, így zárva az áramkört, ami a madár testén keresztül folyva azonnali elhullást, de legalábbis égési sérüléseket (túlélés esetén is gyakori lábelhalást) okoz. A pusztítást tovább fokozza, hogy az akaratlan izomösszehúzódás miatt a balesetet szenvedett madár szinte mindig a földre zuhan, további csonttöréseket is elszorítva (vagy ebbe belepusztulva).

A gólyák védelme nemcsak érzelmi és természetvédelmi kérdés. Az áramellátás folyamatossága miatt ez a lakosság, az önkormányzatok és az áramszolgáltatók közös érdeke is. Ezért az oszlopfejekre épült fészkek és a szerencsétlenül járt madarak okozta rövidzárlatok megelőzésében ezek a szereplők közösen érhetnek célt.

Egy-egy gólyakosár néhány tízezer forintos árát megfelelő kommunikációval, kampánnyal akár egyéni, akár céges adományokból fedezni lehet, de az önkormányzat vagy az áramszolgáltató is felvállalhatja. Némi szervezéssel a gólyakosár kihelyezési költségei is csökkenthetőek, ha rá tudunk beszélni megfelelő daruskocsival rendelkező vállalkozót, hogy ingyen vagy kedvezményes áron biztosítsa a gépe(ke)t és a hozzáértő kezelőket.

A természetvédelmi oltalom alatt álló madarak fészkei is védettséget élveznek, ezért a fokozottan védett (ez a legmagasabb védettségi fokozat Magyarországon) fehér gólyák fészkeinek magasító kosárra emeléséhez (akár vezetéken, akár kéményen) a zöldhatóság vészhelyzetek kivételével (például ha a fészkek egy nyári viharban megromlódik) csak a költési időszakon kívül ad engedélyt.

És mit tehetnek azok, akik szeretnék segíteni a gólyavédelem ezen formáját? Az *MME* évente megszervezi a madárgyilkos *Középfeszültségű oszlopok felmérése* (KFO) programját, amibe bárki bekapcsolódhat. Az elmúlt évek felmérései során több mint 50000 oszlopot ellenőriztünk, s alattuk több mint

4000 madár maradványait találtuk meg. Ezek az adatok nagyban segítettek a probléma megoldására tett erőfeszítéseket.

Önkéntesinktől persze nem csak fáradságos önkéntes munkát várunk el, hanem élményt is igyekszünk nyújtani. Az ország egyre több pontján szervezünk *Gólya Road Show* programot. Minden év júniusában felkeressünk gólyafészkeket darus kocsival, és meggyűrűzzük a fiókákat. Ebben a programban bárki részt vehet, és testközelből megtekintheti a fiatal madarakat. A program a Tápíó-vidékéről indult, és ma már 13 megyében szerveződik évről évre. A részletekről a honlapunkon tájékozódhat minden érdeklődő.

Július hónapban végezzük az éves költőállomány felmérését. Önkénteseink ekkor a területeiken található fészkeket végigjárják, és az ilyenkor – a fészkekben rendszerint már ácsorgó – fiókákat megszámlálják. A pontosan feljegyzett adatokat ezután online adatbázisunkban rögzítik. Persze nem várhatjuk el mindenkitől, hogy egy megyényi területet felmérjen, elég akár egy település vagy akár egy fészkek adatának feltöltése is, hiszen minden adat és minden segítség nagyon fontos.

Július végén, augusztus elején a fészkeket elhagyják a fiatalok. Ilyenkor nagy csapatokban gyülekeznek a jó táplálkozó-területeken. Olykor több száz egyed is megfigyelhető egy

frissen kaszált gyepen. Ebben az időszakban kapjuk a legtöbb bejelentést áramütött madarakról. A fészkek környékén található, a kirepülést nagyban megakadályozó feszítő és transzformátor-oszlopok után a nagyobb pusztákon átívelő oszlopsorok is sok sérülést és pusztulást okoznak. A KFO-felmérések és az eredmények alapján a szigetelések nagyban hozzájárulnak a pusztulások csökkentéséhez.

A munka a gólyák elvonulása után sem ér véget. Az adatok feldolgozása mellett egyre több helyről kapunk bejelentést nálunk maradt gólyákról. Ilyen esetekben önkénteseink – együttműködve az állami természetvédelem munkatársaival –

figyelemmel kísérik a madarak sorsát. Évente mintegy 50 gólya marad nálunk különböző okokból. Beavatkozásra csak a madár legyengülése esetén van szükség, hiszen a tapasztalatok szerint legtöbbjük át tudja vészelni a telet. Arra is van példa, hogy

lakossági összefogással folyamatosan megfelelő táplálékkal látták el a gólyát, így könnyen túlélte a nehéz hónapokat. Talán a legismertebb Fülöp, a spanyol származású bodrogkeresztúri gólya, amely hosszú évek óta nálunk tölti a telet.

Szülőhelyéről a lábára helyezett színes gyűrű tanúskodik, ami azért is nagyon érdekes, mert a nyugati populációból származó gólya hazai előfordulásáról nem volt korábban tudomásunk.

**Sallai Róbert
Benedek,
Lendvai
Csaba**

Érdekes madármegfigyelések

2012. október–december

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani a 2012 októberének elejétől december végéig terjedő időszak legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ennek okán sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Faunisztika

Október

A hónap legelején egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) láttak a nagyhegyesi Elepi-halastavon. Október első hetében a Balmazújváros melletti Virágoskúti-halastavon egy öreg, sötét színváltozatú sarki ludat (*Anser caerulescens*), Tiszaalpár határában és a Kőszegi-hegység felett egy-egy fekete sast (*Aquila clanga*) észleltek, Szalonna valamint Tömörd közelében pedig egy-egy fiatal vándorfüzikét (*Phylloscopus inornatus*) fogtak és gyűrűzték (e szibériai füziké-fajnak – amely egyébként a szibériai füzikék közül a leggyakrabban fordul elő Európában – ezek a 18–19. magyarországi adatai). Ugyancsak a hónap első hetében bukkant fel a Balaton déli partján egy öreg ékfarkú halfarkas (*Stercorarius parasiticus*), amelyet előbb Szántódon, majd Balatonöszödön, a következő héten pedig Siófokon láttak. Október második hetében Debrecenben két kerti sármányt (*Emberiza hortulana*), a Hortobágy folyó mellett egy vándorfüzikét (*Phylloscopus inornatus*) észleltek. A hónap második hetében a balatonfenyvesi zátonyon ismét szem elé került az a fiatal halászsirály (*Larus ichthyaetus*), amely már augusztus óta a Balatonon tartózkodott, de ezen a héten egy másik fiatal példány is felbukkant először Siófokon, majd a hónap második hetvégén együtt is látták a két madarat Balatonfenyvesen. Ugyanebben az időszakban egy öreg dolmányos sirály (*Larus marinus*) is megjelent a Balaton déli partján, ezt a madarat először Balatonszemesen, majd Balatonfenyvesen látták, de a hónap második felében Balatonlellén, ismét

Reznek
Balatonszárszó, 2012. október 20.
Balázs Zoltán felvétele

Balatonszemesen és végül Balatonöszödön is többször szem elé került. Október második hetvégén egy fiatal sárgalábú cánkó (*Tringa flavipes*) bukkant fel a nagyhegyesi Elepi-halastavon, és több mint egy hétig tartózkodott ott (ennek az észak-amerikai partmadárfajnak ez az ötödik előfordulása hazánkban). A hónap harmadik hetében egy barna füzikét (*Phylloscopus fuscatus*) fogtak és gyűrűzték Fenépusztán (ennek a szintén ázsiai füziké-fajnak ez csak a második előfordulása Magyarországon). Ugyanezen a héten többször megfigyeltek egy öreg fekete sast (*Aquila clanga*) Balatonmagyaród közelében, a Kis-Balaton II. ütemén; a tömörkényi Csaj-tavon egy laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*), a Szegedi-Fertőn egy fiatal lilebibicet (*Vanellus gregarius*) (17. hazai adat), Sármellék közelében a Kis-Balatonon egy öreg indiai ludat (*Anser indicus*), a hortobágyi Csécsi-halastónál egy öreg fekete sast (*Aquila clanga*), a Folyás határában

lévő Bivalyhalmi-halastavon és a nagyhegyesi Elepi-halastavon pedig szintén egy-egy laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) láttak. Október harmadik hetvégén egy rezneket (*Tetrax tetrax*) figyeltek meg és fényképeztek egy Balatonszárszó melletti szántóföldön; ennek a kistermetű tuzokfajnak az utóbbi negyven évben ez mindössze a negyedik előfordulása hazánkban. A hónap negyedik hetében Balatonlellén egy öreg ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*) láttak, Balatonszemesen ismét szem elé került az augusztus óta a Balaton déli partján tartózkodó fiatal halászsirály (*Larus*

ichthyaetus), a sötét színváltozatú öreg sarki lúd (*Anser caerulescens*) pedig ezúttal a Hortobágyi-halastavon (Kondás) bukkant fel. Október utolsó napjaiban Tiszavalkon egy öreg ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a Dinnyési-halastavon egy öreg indiai ludat (*Anser indicus*), a hortobágyi Csécsi-halastónál pedig egy immatur fekete sast (*Aquila clanga*) észleltek. Ugyancsak október utolsó napjaiban az ország több pontján észleltek fiatal csüllöket (*Rissa tridactyla*), az elsőt Balatonbogláron látták, majd néhány napra rá Szántódon és a hortobágyi Csécsi-halastavon, valamint a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon és a zalaegerszegi Gébárti-tavon bukkant fel egy-egy példány, a Hortobágyi-halastónál pedig egyszerre öt átrepülő fiatal madár került szem elé.

November

November folyamán – mint ahogy azt már az október végi adatok is sejtették – Magyarországon eddig nem látott „csüllő-beáramlásnak” voltunk tanúi: november utolsó néhány napja kivételével a hónapnak szinte nem volt olyan napja, hogy valahol az országban ne láttak volna csüllőt (*Rissa tridactyla*), néhány alkalommal akár több példányt is egyszerre, ebből a hónapból több mint ötven adat vált ismertté. A faj legtöbbször a Balatonon, annak is a déli részein került szem elé, így látták Szántódon, Balatonfenyvesen, Balatonbogláron, Balatonlellén, Balatonszemesen, Keszthelyen, Siófokon, Balatonföldváron, illetve az északi parton Badacsonytomajon és Tihanyban. A balatoni előfordulásokon kívül előke-rült még a hónap folyamán a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavon, a Tisza-tavon (Abádszalóki-öböl), a hortobágyi Csécsi-halastavon, a szegedi Fehér-tavon és a Szegedi-Fertőn, Bogács közelében, a tiszavasvári Fehér-szikén, a Hortobágyi-halastavon, az egyeki Ohati-halastavon,

az Uppony közelében lévő Lázberci-víztározón, a soponyi halastavakon, az Egerszalók melletti Laskóvölgyi-víztározón, a zalaegerszegi Gébárti-tavon, illetve Mohácsnál a Dunán. Kivétel nélkül minden esetben fiatal példányokat láttak, legtöbbször magányosan, de november első hetében Balatonlellén több alkalommal kettő, Balatonbogláron három, Balatonfenyvesen pedig négy példány mutatkozott egyszerre, majd november negyedik hetében a Szegedi-Fertőn is két fiatal madarat észleltek együtt.

Az előző hónapban a Balaton déli partján többfelé is látott öreg dolmányos sirály (*Larus marinus*) még november folyamán is ugyanott tartózkodott: hol Balatonszemesen, hol Balatonlellén, hol pedig Balatonöszödön bukkant fel. Az ugyancsak a Balaton déli partján októberben feltűnt fiatal halászsirályt (*Larus ichthyaetus*) november első felében Balatonszemesen, a hónap második felében pedig Balatonöszödön látták többször. November legelején egy öreg kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) jelent meg a Balatonon Balatonöszödnél, ezt a madarat november folyamán szinte mindig itt lehetett látni, de a hónap közepén Balatonszemesen, a hó végén

Szent íbisz
Ravazd, Halastó, 2012. november 15.
Barta Zoltán

pedig Balatonszárszón is feltűnt egy-egy alkalommal. November első hetében Balatonöszödön egy fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a Tisza-tó Abádszalóki-öblében egy jeges búvárt (*Gavia immer*) (tizenhetedik hazai előfordulás), a Hajdúszoboszlói-halastavakon pedig egy fiatal vándorpartfutót (*Calidris melanotos*) figyeltek meg. November második hetében Balatonfenyvesen egy öreg indiai lúd (*Anser indicus*), a harmadik héten Balatonmagyaród közelében a Kis-Balaton II ütemén egy öreg fekete sas (*Aquila clanga*) került szem elé. A hónap közepén Ravazdon egy szent íbiszt (*Threskiornis aethiopicus*) figyel-

Csüllő
Balatonboglár, 2012. november 7.
Németh Ferenc

tek meg, bár a madár gyűrűtlen volt, és félenken viselkedett, az eredetével kapcsolatban azért nagy a bizonytalanság (valószínűleg ugyanezt a madarat észlelték másfél héttel később a Pátka melletti víztározónál is). November második felében a naszályi Ferencmajori-halastavon észlelték több alkalommal is a korábban a Hortobágyon már látott sötét színváltozatú sarki ludat (*Anser caerulescens*). November utolsó napjaiban érkezett meg szokásos telelőhelyére – immár tizenharmadik alkalommal – az az öreg fekete sas (*Aquila clanga*), amely már több mint tíz éve telel ezen a területen.

December

A hónap első hetében – meglehetősen szokatlan, késői időpontban – egy öreg szikpacsirta (*Calandrella brachydactyla*) bukkant fel Újszentmargita közelében. December második hetében egy – nyilvánvalóan fogságból szökött – fekete hattyút (*Cygnus atratus*) láttak Hódmezővásárhelyen. A Balaton déli partján tartózkodó dolmányos sirályt (*Larus marinus*) a hónap első hetében Balatonöszödön, december negyedik hetében előbb Szántódon, majd Zamárdiban, a hó végén pedig ismét Balatonöszödön látták. A szintén a Balaton déli partján korábban már megfigyelt fiatal halászsirályt (*Larus ichthyaetus*) december első hetében még néhányszor észlelték Balatonöszödön. A novemberben szinte végig Balatonöszödön időző kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) még december első hetében is ugyanitt volt megfigyelhető. Ugyancsak december első hetében egy fiatal vagy tojó pehelyréce (*Somateria mollissima*) bukkant fel Balatonöszödön, s ezt a madarat december folyamán több alkalommal is látták ugyanitt. December elején és végén a

Kis-Balatonon (Balatonmagyaród, illetve Sármellék térségében) ismét látták az öreg fekete sast (*Aquila clanga*) (de az sem kizárt, hogy két különböző példány is a területen tartózkodott), sőt a nagyhegyesi Elepi-halastónál telelő öreg példány is többször szem elé került a hónap harmadik hetében. A bősárkányi Nyirkai-Hanyban telelő öreg fekete sas (*Aquila clanga*) csak december első hetében érkezett meg, onnantól fogva viszont szinte egész decemberben meg lehetett figyelni. A hónap második hetében a naszályi Ferencmajori-halastavakon ismét látták azt sötét színváltozatú öreg sarki ludat (*Anser caerulescens*), amely december negyedik hetében szinte mindennap szem elé került a tatai Öreg-tavon, de az év legvégén megint a Ferencmajori-halastavakon tűnt fel. December végén Szilvásváradon egy erdei sármányt (*Emberiza rustica*) láttak rövid ideig egy madáretető környékén (az adat hitelesítése esetén ez lenne a faj második hazai előfordulása).

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétevé www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

Összeállította: **Hadarics Tibor**

A reznek históriája

A reznek (*Tetrax tetrax*=*Otis tetrax*) a tűzokfélék családjába tartozó madár. Nagy meglepetést keltett 2012 októberében egy Balatonszárszó mellett megfigyelt reznekpéldány (lásd folyóiratunk jelen lapszámának faunisztikai rovatát a 36–37. oldalon!), hiszen csak kevés madarász mondhatja el magáról, hogy hazánkban találkozott már ezzel a fajjal.

Fauna-
história

© Kókay Szabolcs

évek elején (1907–1909) a hivatalos vadászati statisztika szerint minden évben meghaladta az elejtett tűzokok száma az 1000 példányt, miközben a rezneké ugyanezekben az években 50–80 között változott. Az adatok a Trianon előtti Magyarországra vonatkoznak. Napjainkban már a tűzok és a reznek is fokozottan védett madár Magyarországon. Vadászatuk vagy bármilyen más módon történő elejtésük szigorúan tilos.

Afrika – a tűzokok hazája

Afrikában 18 olyan tűzokfaj él, amelyek más földrészen nem fordulnak elő, de a galléros tűzok (*Chlamydotis undulata*) és a nagy tűzok (*Otis tarda*) is előfordul a fekete kontinensen, így velük együtt az ott élő fajok száma 20. A trópusi esőerdők kivételével az egész földrészt benépesítik. Megtalálhatók a tűzokfélék legtipikusabb élőhelyein a füves területeken, a szavannákon, de a sivatagban, illetve a bokros-fás szavannán is élnek. Szinte érthetetlen, hogy különösen a bokros szavannán, ahol gyakran a sűrű bokorcsoportok alatt bujkálnak, hogyan képesek fennmaradni

a valóban nagyszámú ragadozó (sakálok, hiénák, oroszlán, leopárd stb.) mellett, nem beszélve az ott fészkelő és a telelni oda érkező nagytestű sasokról. Egyes fajok mintázata nagyban segíti ugyan rejtőzködésüket, mások viszont igencsak feltűnő színezetűek.

Eurázsia „kistűzokja”

Ott, ahol még fennmaradtak a reznekállományok, azok a rövid fűvel borított rétek, legelők, és a mezőgazdasági területek – gabona és lucernaföldek – fészkelő madarai. Eredetileg Délnyugat-Európában és Északnyugat-Afrikában élt a nyugati populáció, míg Közép-Európától egészen a Balkans-tól keletre, Nyugat-Kínáig húzódtott a keleti populáció elterjedési területe. Napjainkra mindkét állomány drasztikusan lecsökkent, és a reznek hatalmas területekről kipusztult. Eltűnt Csehországból, Szlovákiából, Ausztriából (1921), Magyarországról (1918), Lengyelországból (1909), az egykori Jugoszlávia területéről, Görögországból (1907), Romániából, Bulgáriából és Törökországból is. Nyugati elterjedési területén is jelenetős változás

A tűzokfélék családja

A földkerekségen 25 tűzokfaj él, amelyek közül Ausztráliában 1, Indiában 3, Afrikától Ázsiáig terjedő térségben 1, Afrikában 18 és Euráziában 2 faj honos. Utóbbiak egyike a reznek. A tűzokfélék a darvakkal közös madárrendbe, a darualakúak (*Gruiformes*) rendjébe tartoznak. A fajok többsége stabil állományú, de az eurázsiai nagy tűzok a sérülékeny, míg az indiai három faj közül kettő a veszélyeztetett kategóriába tartozik, a harmadik pedig a kipusztulás szélén áll. A 25 tűzokfajt 11 nemzetségbe sorolják. Ha azonban nem rendszertani alapon akarjuk őket csoportosítani, akkor nagyobb és kisebb testű fajokra is oszthatjuk őket. A reznek a kistestűek közé tartozik, míg a nálunk ma is fészkelő tűzok, vagy – ahogya legtöbb európai nyelvben nevezik – a nagy tűzok (*Otis tarda*) viszont a nagytestűek közé sorolható. A reznekkakas testtömege 800–1000 gr, a tyúké pedig 680–950 gr közötti, miközben a nagy tűzoknál a kakas elérheti akár a 20 kg-ot is, a tyúkok súlya viszont „csak” 6–8 kg.

következett be, mivel megszűntek a marokkói és algériai fészkelő állományok, kipusztult Szicília szigetéről, és Franciaországban is jelentősen csökkent mind állományának egyedszáma, mind elterjedési területe. Pedig korábban például még Tunéziában is csemegeként szolgálták fel éttermekben, szállodákban, ami azt jelzi, hogy valamikor ott is jelentős állományok éltek. Spanyolországban (ahol még a legerősebb állomány maradt fenn Európában) olyan eset is előfordult, hogy egy repülőter kifutója környékén teled, jelentősebb méretű reznekcsapatot sólymokkal kellett elriasztani. Régebben ázsiai telelőterületein hatalmas tömegek verődtek össze. Azerbajdzsánban megfigyelték már több tízezres csapatát is.

Manapság számottevő állomány Spanyolországban (100–250 000 példány), Portugáliában (10–20 000 példány), Olaszországban (1000–1500 példány), Franciaországban (2700–4000 példány) él. Spanyolország kiugróan magas állománya nem meglepő, hiszen jól tudjuk, hogy számos további füves térséghez kötő fajnak jelentős állományai

© Haraszthy László felvételei

A tűzokfélék néhány képviselője:
– Vörösbóbitás tűzok
– Feketehasú tűzok
– Óriástűzok
– Fokföldi tűzok

élnek e hatalmas országban, így például a nagy tűzok ottani állománya 23 000 példányt számlál. Sajnos nincsenek pontos adataink a keleti állományokról, amelyek ma Ukrajna, Kazahsztán, Oroszország, Kína területén költenek. Ukrajnában mintegy 100 példányos, míg Oroszországban 10–20 ezres állományról számoltak be a szakemberek a 2000-es évek elején.

Mi okozta a drasztikus fogyatkozást?

Az okok, mint a legtöbb hasonló életvitelű faj esetében, összetettek. Általában elmondhatjuk, hogy az eurázsiai füves területeken élő madárfajok szinte mindegyike hatalmas kiterjedésű élőhelyeinek jó részét elvesztette és ennek megfelelően állományuk is drasztikusan lecsökkent. Igaz ez földrésünk minkét tűzokjára, a különböző pacsirtafajokra, de az ezeken a területeken élő ragadozómadarakra is. A reznek csökkenését is minden bizonnyal – a túlzott mértékű vadászat mellett – az élőhelyek átalakítása (a reznek szempontból tekintve megszüntetése) okozta. A legelők nagy részét feltörték, azokon pedig, amelyek megmaradtak, sok helyen a túllegeltetés okozott problémát. Bizonyosan nem kedvezett számára az új és egyre újabb faültvények kialakítása sem. Mindezek oda vezettek, hogy a rohamosan fogyatkozó kelet-európai-ázsiai állomány, főleg az utóbbi térségben olyannyira visszaszorult, hogy a peremterületeken, így hazánkban is, megkezdődött a végleges kipusztulás, amely az előző évszázad elején be is következett. Az utolsó fészkelők a Hortobágy északi részén, illetve a Duna-Tisza-közi Űrbő-pusztán telepedtek meg az 1910-es évek végén. Ezután már csak szórványosan észleltek vagy ejtettek el egy-egy példányt, főleg a tavasz, illetve az őszi vonulási időszakokban. Érdemes megjegyezni, hogy a Kiskunlacháza–Dömös térségében húzódo Apaj- és Űrbő-puszták ekkoriban nemcsak a rezneknek, de az azóta Magyarországról fészkelőként szintén kipusztult tavi cankónak és a pajzsoscankónak is költőhelyeül szolgáltak, de élt itt akkoriban törpe vízcicsibe is.

Érdekeség, hogy 1952-ben Ocssovsky László tojásgyűjtő, a Csongrád megyei cserebökényi pusztán – ma már a Körös–Maros Nemzeti Park része - természetes vegetációban reznekfészket talált. A fészekben lévő egyetlen tojást begyűjtötte, amelyet később elcserélt Radetzky Jenővel. A tojás ma is a Radetzky-féle tojásgyűjteményben található. Ezt az esetet azonban nem tekinthetjük visszatelepítési kísérletnek, hiszen azóta nem követték azt újabb költési próbálkozások.

Magyarországon az utóbbi 30 évben rendkívül ritkán fordult elő a reznek. Ebből az időszakból, csak négy hitelesített előfordulási adatát ismerjük, bár ennél többször figyelték meg. Ha azonban megnézzük a reznek színezését és figyelembe vesszük azt is, hogy nálunk legnagyobb valószínűséggel gabonában, lucernában vagy természetes gyepekben fordulhat elő, valószínűsíthetjük, hogy az észlelt példányoknál több jelenik meg még napjainkban is.

A reznek – csakúgy, mint az összes többi tűzokfaj – a talajszinten fészkel. A tojó egy kis mélyedést kapar és abba néhány növényi szálat hord, és ezekre rakja általában 3-4 tojásból álló fészekalját. A tojások lerakását, illetve a párba állást igen látványos dürgés előzi meg. A hevenyészett fészkekben a tojások sokszor inkább a földön fekszenek, mintsem a fészkekanyagban. A fiókák

A reznek a talajszinten, sekély mélyedésben készíti fészket

20-22 napos kotlás után kelnek ki, és felszáradásuk után elhagyják a fészket. A tojó vezetői őket, kezdetben „eteti” a csibéket, azaz maga által felvett táplálékot kínálja az öt követő fiókának. Később már elsősorban maguk keresik táplálékukat, de még ekkor is a tojó fel-

ügyeli azokat. Röpképességüket 25-30 nap alatt érik el. A tojó és a felnőtt fiókái a következő tavaszig együtt maradnak. A kakas sem a kotlásban, sem a fiókák vezetésében nem vesz részt. A reznek elsősorban zöld növényi részeket, virágokat csipeget, de elfogyasztja a magokat is. Bogarak, sáskák, kivételesen apró emlősök is megtalálhatók táplálékában.

A megmaradt nyugati populációhoz tartozó egyedek Franciaországban és az Ibériai-félszigeten, kisebb mértékben Észak-Afrikában

szóródnak szét a téli időszakban. A keleti állomány Irán és a Kaukázus közötti térségben tölti a telet.

Mivel a reznek a 20. század első felében hatalmas területről kipusztult, ma már a hozzánk legközelebbi fészkelő állományai is ezer kilométernél messzebb vannak, ezért nincs reális esélyünk arra, hogy a faj belátható időn belül újra fészkeljen Magyarországon. Ez különösen azért fájdalmas számunkra, mert az 1970-es évektől kezdve létrehozott védett természeti területhálózat, a 2004-ben kihirdetett *Natura 2000* hálózattal kiegészülve hatalmas potenciális élőhelyeket kínál a reznek számára is. Fűves pusztáink szinte kivétel nélkül védelem alatt állnak, továbbá ahogy Spanyolországban vagy Olaszországban, gabonátáblákban is fészkelnek, ez a lehetőség nálunk is adott lenne a reznek számára. Az utóbbi másfél évtizedben a különböző védelmi beavatkozásoknak és az agrár-környezetvédelmi program tűzokvédelmi célprogramjának köszönhetően a nagy tűzok hazai állománya stabilizálódott, illetve érdemben növekedett. Ez azt jelenti, hogy ha újra megtelepedne Közép-Európában a reznek, lenne eszközünk a megőrzésére.

Haraszthy László

Reznekcsapatokkal napjainkban sajnos már az egykori elterjedési terület kevés pontján találkozhatunk

© Kovács András

Szlovák Madártani Egyesület

BirdLife Slovakia

Alapítás éve: 1926

Taglétszám: 1000

Folyóiratok: Tichodroma, Vtáky (Madarak)

Honlapcím: www.birdlife.sk

www.life-senne.sk

www.medzibodrozie.vtaky.sk

Postacím, telefon és e-mail:

SOS/BirdLife Slovakia, Mlynské nivy 41,

821 09, Bratislava, Slovenko,

tel.: +421-2-554 22 185

fax: +421-2-554 22 186

e-mail: vtaky@vtaky.sk

Birdlife

A SZERVEZETT MADÁRTAN TÖRTÉNELME Szlovákiában 1926-ig nyúlik vissza, ekkor alakult meg a Csehszlovák Madártani Egyesület. A egyesület célja a madárkutató és madárvédelem megszervezése volt Csehszlovákia egész területén.

Az első szlovákiai alapító tagok között szerepeltek: F. Matoušek, O. Ferianc, Z. Molnár, J. Brtek, J. Somogyi, A. Kocian, J. Darola, akik közül sokan az első szlovák gyűrzők közé tartoztak. A Csehszlovák Madártani Egyesület 1982-ben megszűnt, illetve át lett nevezve Cseh Madártani Egyesület-re. A korábbi egyesület megszűnését követően 1985-ben megalakult a Szlovák Madártani Egyesület (SOS). Az SOS első elnöke A. Randík volt, titkára pedig B. Matoušek. Az egyesület a megalakulása után megkezdte a mindmáig megjelenő, Tichodroma elnevezésű tudományos folyóirat kiadását. Az ICBP-ben az egyesületet és Szlovákiát A. Randík és A. Stollmann képviselték. A madárgyűrzés Szlovákiában 2001-ig a Prágai Nemzeti Múzeum Gyűrző Központja szervezése alá tartozott, majd 2002-ben megalakult a Szlovák Gyűrző Központ is.

Képek a szlovákiai madarászok múltjából és jelenéből

1993-ban megalakult a Szlovák Madárvédelmi Egyesület (SOVS), amely a BirdLife International hivatalos partnerévé vált. 2006 júliusában a két társaság (az SOS és a SOVS) egyesültek, és Szlovák Madártani Egyesület/BirdLife Slovakia elnevezés alatt folytatják közös tevékenységüket.

A fő tevékenységek közé tartozik az együttműködés a *NATURA 2000* hálózat kialakításában Szlovákiában, emellett az SOS számos projektet

szervez a fajok és területek védelmé érdekében. A legjelentősebb feladatok közé tartozik a vizes élőhelyek revitalizációja Szlovákia különböző területein, telekvásárlás és -bérlet a madarak védelme céljából (az SOS tulajdonosa mintegy 100 hektár földnek fontos területeken, különböző élőhelyeken), területek kezelése (az SOS több mint 300 hektár területen hajt végre célzott élőhelykezelést), stratégiai dokumentumok létrehozása és érvényesítése a veszélyeztetett madárfajok védelme érdekében, veszélyeztetett madárfajok gyakorlati védelme (tűzok, kék vércse, szalakóta, kis őrgébics, fekete gólya stb.), és különféle kutatások szervezése.

Az SOS a madarak és a természet iránt elkötelezett embereket magában foglaló szervezet, jelenleg több mint 1000 tagja (továbbá több mint 4000 szimpatizánsa, partnere). A szakmai munka mellett nagy jelentőséget tulajdonítunk az oktatásnak is. Különböző eseményeket, kirándulásokat, táborokat, szakmai találkozókat, előadásokat és kampányokat szervezünk, amelyekkel a szakma és a szélesebb társadalom képviselőit egyaránt bevonjuk a természetvédelem ügyébe.

Ján Gúgh

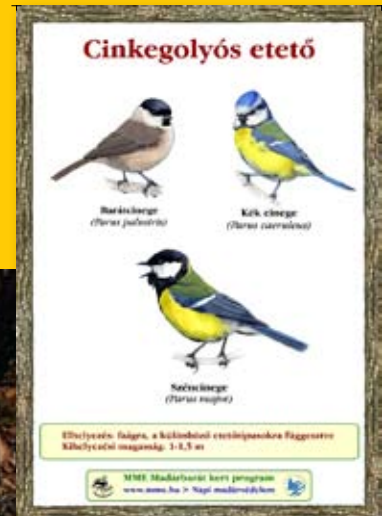
Tanösvény a „zsebben”

Mobil változattal egészült ki az MME Madárbarát mintakert oktatási segédeszköze

Környezeti nevelés

© Orbán Zoltán felvételei

is bemutatják. A tanösvényhez két nagyméretű, 100x70 cm-es állomástábla is tartozik, ezek közül az egyik általános program-információkat tartalmaz (így ideális bevezetője

a tanösvénynek), a másik pedig a házunk-kertünk közelében megfigyelhető leggyakoribb madárfajokat mutatja be. Jellemzően adódóan ez utóbbi tábla a tanösvény bármely részén, akár ennek „lezárásaként” is kihelyezhető.

Az alapváltozat tablói időjárás-álló nyomdatechnikával készültek, védő fedőfóliával ellátott nyomtatott műanyag lapokra vannak ragasztva. Ez a megoldás nemcsak vízállóvá teszi a táblákat, de a fakulásmenetséget is biztosítja. Ezeket hagyományos módon, stabil deszkaalapra vagy falra, esetenként magára a bemutatott eszközre rögzítetten lehet kihelyezni.

A mobil verzió hasonlóan ellenálló és időjárás-álló táblái

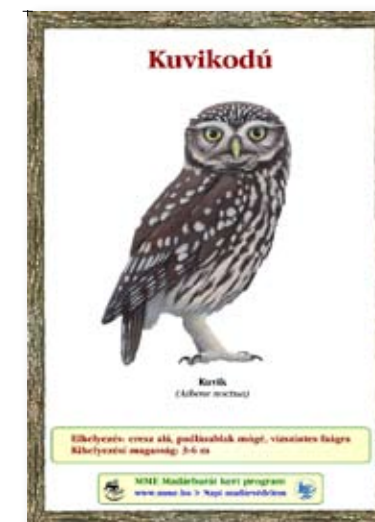
a hordozhatóság érdekében rendkívül erős, ugyanakkor lágú és rugalmas, felcsavarható műanyag molinó (ebből készül a kamionok ponyvája is) anyagra

készültek. Ezek sarkaiban egy-egy fém ringli (lyukas szegecs) van, amelyek segítségével ideiglenesen, vagy hosszabb időre, szeggel, csavarral, dróttal, vagy zsineggel is rögzíthetők.

Több mint egy hagyományos tanösvény

Az MME Madárbarát mintakert tanösvénye azért egyedülálló környezetpedagógiai, oktatási és turizmusfejlesztési eszköz Magyarorszá-

gon, mert ennek állomásaihoz – lévén ezek két fő egyesületi tevékenységi területhez is illeszkednek – több száz tematikus oldal, fotó és videó is kapcsolódik az egyesület honlapján (elsősorban a Napi madárvédelem és Környezeti nevelés menükben) és YouTube-csatornáján. Ez a megoldás az alábbi előnyökkel és széleskörű alkalmazási lehetőségekkel jár:

- a kihelyezés és alkalmazás tervezésekor nemcsak az állomásnevek, de ezek részletes szakmai tartalma is az intézmény, a szolgáltató, a pedagógusok rendelkezésére áll;
- az intézmény a saját honlapjának tanösvény-tájékoztatójához az MME weboldalának kapcsolódó linkjeit is beszúrhatja, ami a látogatásra készülő pedagógusok számára lehetővé teszi és megkönnyíti a felkészülést;

- e-learning lehetősége a tanösvény-látogatást megelőzően és/vagy követően, nem csak a pedagógusok, de az önállóan vagy csoportmunkában tevékenykedő diákok számára is.

A tanösvény további egyedülálló tulajdonsága, hogy a bemutatott odúk, etetők stb. nem makettek, hanem teljes értékű természetvédelmi eszközök, amiket az állatok el is foglalhatnak (gyakran bele is költöznek), így téve interaktívá, szó szerint élővé a látványt. Ez a hatás fokozható is, ha:

- a tanösvényi itatóban egész évben folyamatosan biztosítjuk a víz utánpótlását;
  - a tanösvény odúit a kihelyezési paramétereknek megfelelően tesszük ki, illetve a tanösvényhez kapcsolódva egy kis odútelepet is létesítünk;
  - a darázsgarázst virágágyásba tesszük, vagy virágokat is telepítünk mellé;
  - az etetőket télen rendszeresen feltöltjük maggal és egyéb eleséggel.
- Amennyiben így járunk el, a Madárbarát mintakert tanösvényre – a szokásos tanösvényi alkalmazások mellett – a következő programok is

szervezhetőek (ezekről a témáról a Madártávlat előző két számában számoltunk be):

- odúellenőrzések: fészek-, tojás- és fiókanézés; fiókagyűrűzés, odútakarítások március-szeptember között;
- egész éves madármegfigyelés az itatónál, az odúknál és az etetőknél;
- bemutató madárgyűrűzés a téli etetőn.

A KÖRNYEZETI NEVELÉSI SEGÉDANYAGKÉNT és turizmusfejlesztési eszközként egyaránt alkalmazható Madárbarát mintakert tanösvényt 2010 őszén újítottuk meg. Az addig csak általános információkat tartalmazó tablók mellé majd kéttucatnyi eszköz és ezek ismertető állomástáblái is bekerültek. Ezzel az élmény-, látvány- és szolgáltatásbővítéssel az volt a célunk, hogy még jobban erősítsük a gyakorlati madárvédelem társadalmi szintű elterjesztését célzó Madárbarát kert program, a környezetpedagógiai Madarász suli program és a különböző turizmusfejlesztési területek közötti kapcsolódási lehetőségeket. Az ezt segítő

innovatív munka folytatásaként elkészült a tanösvény hordozható, még változatosabb pedagógiai módszertani alkalmazásokat lehetővé tevő verziója.

A tanösvény felépítése

Mindkét változat azonos tartalmi elemekből (állomásból) áll, a különbség az információs táblák anyagában van. A tanösvény központi részét 19 madár- és más állatvédelmi eszköz alkotja, amelyeket tetszőleges sorrendben lehet kihelyezni:

- 1 „A” típusú odú
- 2 „B” típusú odú
- 3 „C” típusú odú
- 4 „D” típusú odú
- 5 Veréblakótelep

- 6 Macskabagolyodú
- 7 Kuvikodú
- 8 Mesterséges fecskefészkek
- 9 Fecskepelenka
- 10 Sarlósfecskeodú
- 11 Madáritató
- 12 Denevérodú
- 13 Süntanya
- 14 Békamenedék
- 15 Darázsgarázs
- 16 Ablaketető
- 17 Etetőtálca
- 18 Cinkegolyó etető
- 19 Dúcetető

Az ezekhez tartozó A/4-es (normál papírlap) méretű információs táblák nemcsak az eszközök nevééről és kihelyezéséről tájékoztatnak, de Zsoldos Márton élethű festményeivel az ezeket „használó” állatokat

Madár- és egyéb állatbarát eszközeink

„A” odú	1990,-	Ablaketető	1700,-
„B” odú	1990,-	Faleveles etető	2400,-
„C” odú	1800,-	Sátortetős etető	2400,-
„D” odú	2400,-	Önetető	11800,-
Macskabagolyodú	5900,-	Dúcetető	17500,-
Sarlósfecske-költőláda	2400,-	Tálcás etető	2600,-
Denevérodú	2400,-	Etető-itató	1900,-
Süntanya	5000,-	Békavár	990,-
Kuvikodú	5000,-	Madáritató	1800,-
Sátortetős odúk	2200,-	Fecskeműfészkek	890,-
Fakuszodú	1400,-	Mókusetető	2800,-
Fecskepelénka	600,-	Szalakótaodú	6000,-
Kerámia madáretető 30 cm	2600,-	Vércseköltőláda	4000,-
Kerámia madáretető 18 cm	1500,-	Veréblakótelep	3500,-
Mókusodú	2600,-	Kis önetető	7700,-
Ablakodú B-típusú „balos”	2300,-	Ablakodú B-típusú „jobbos”	300,-
Ablakodú B-típusú „hátfal”	2300,-	D-típusú üveges önetető	2900,-
A-típusú madárodú fémtetős	2300,-	B-típusú madárodú fémtetős	2300,-
C-típusú madárodú fémtetős	2000,-	D-típusú madárodú fémtetős	2600,-
Szalmatetős etető	3990,-	Fonott etető cinkegolyóhoz	1300,-
Kis tálcás etető	1800,-	Dróthálós etető	1500,-

CD-k és DVD-k

Madárdalok Magyarországról I. CD	990,-	A sas DVD	1300,-
Madárdalok Magyarországról II. CD	990,-	Farkasleszen DVD	1300,-
Madárdalok Magyarországról III. CD	990,-	Víz-víz tiszta víz DVD	1300,-
Az éjszaka hangjai CD	990,-	A krokodil DVD	1300,-
CD csomag 5darabCD/csomag	3960,-	Grönland DVD	1300,-
Madárdalok a kertben és a ház körül CD	990,-	Antarktisz DVD	1300,-
Természetismeret kisfilmek DVD	5400,-	A kígyó DVD	1300,-
Vándormadarak DVD	1600,-	Antarktisz DVD	1300,-
Tasmánia DVD	1300,-	Vértelen vadászat DVD	4990,-
Árpi bácsi fiókái	1300,-	Otthonunk DVD	1990,-
A Tűzök védelmében DVD	1300,-	Vad Európa I. DVD	1400,-
Bence DVD	1300,-	Vad Európa II. DVD	1400,-
Madár mesék DVD I.	1500,-	A csendes óceán DVD	1300,-
Madár mesék DVD II.	1500,-	Vili a veréb DVD	1500,-
Madár mesék DVD III.	1500,-	Sivatagi show DVD	1300,-

Könyvek, kiadványok

Madárrhatározó	8900,-	Új amatőr természetbúvár	6200,-
Vadvirágok (Fűrkész könyvek)	1800,-	Lepkék (Fűrkész könyvek)	1800,-
Madárnév kalauz	3500,-	Magyar. ritka fa-és cserjefajainak atlasza	7990,-
Magyarország orchideáinak atlasza	9900,-	Madarak Budapesten	2500,-
Magyar madárvonulási atlasz	11900,-	Ásványok, drágakövek, kőzetek	2980,-
Ragadozó madarak	700,-	Budapest természeti kalauza	3990,-
Pannon enciklopédia	9900,-	Melyik ez a fa?	3990,-
Hétköznapok a természetben CD-vel	3500,-	Magyarország emléseinek atlasza	7900,-
Állat- és növényhatározó	4990,-	A bogarak világa	1990,-
És ez melyik csillag?	2980,-	Varázslatos madárvilágunk	1990,-
A Hortobágy madárvilága	12990,-	A madárvonulás atlasza	5990,-
A világ madarai	14990,-	A nádasok kezelése	1000,-
Denevérrhatározó	1000,-	Az éjszakai égbolt atlasza	3000,-
Virágok és évszakok	2980,-	Európa fái	6990,-
A természet kisenciklopédiája	2990,-	A nyáriorgona vendégei	1300,-
Schmidt Egon: Tavasztól Tavaszig	2500,-	A madár	1700,-
Milyen állatnyom ez?	1480,-	Milyen madár ez?	1480,-
Milyen fa ez?	1480,-	Madárvendégek a kertben	3300,-
Schmidt Egon: A baromfiudvar lakói	650,-	Schmidt E.: A békakirály	650,-
Schmidt Egon: Csirip Afrikába repül	650,-	Schmidt E.: Születésnap az állatkertben	1300,-
Fellegel vándorai	6500,-	Bogarak a Pannon régióban	19500,-
Falínaptár 2013	1500,-	Madárvilág Európában	9900,-

KIEMELT AJÁNLAT

Kényelmes pamut póló az 2013-as év madara (gyurgyalag) grafikával.
Kapható méretek: S, M, L, XL, XXL.

Mivel a pólók egyedileg készülnek, kb. 7-15 nap a szállítási határidő! Ára 3300 Ft.

Ajándéktárgyak és egyéb termékek

Opticron Trailfinder 3 8x42	48900,-	Plüss madarak	1990,-
Scopium 10x50 WA távcső	10900,-	Plüss madaras kulcstartó	1500,-
Kerámia persely odú	1990,-	Koo-koo Énekes falióra	15900,-
Koo-koo Háziállatok falióra	12900,-	Koo-koo Kakukk falióra	15900,-
Explore távcső gyerekeknek	3700,-	Távcsőtisztítók	7990,-
Kerámia persely házikó	1990,-	Eredeti madaras festmények	8400,-
Kerámia tároló (kávé, tea)	1500,-	Ragadozószillett	300,-
Kerámia bögrék	700,-	Mikroszkóp	17500,-
Madaras kifestő gyerekeknek	350,-	Tatai Vadlúd Sokadalom sapka	1000,-
Tavaszi steppelt kabát	6000,-	Madárbarát kert alap csomag	5000,-
Fészekrakó társasjáték	5990,-	Szélforgó fából	1300,-
Opticron Adventurer 10X42 távcső	29900,-	Férfi teniszpóló MME logóval	4500,-
Pókszem mikroszkóp	1500,-	TMP-szkóp készlet gyerekeknek	5500,-
Opticron Trailfinder II 10x42	45600,-	Kézbábok	2400,-
Opticron Trailfinder II 8x41	42500,-	Scopium Birder 65 spektív	35500,-
Celestron 8X21	4990,-	Spotting Scope 20x50 Yukon	11900,-
Spotting Scope 30x50 Yukon WA	13900,-	Nikon Action 8X40 távcső	25900,-
Madaras hűtőmágnes	500,-	Mikroszkóp készlet gyerekeknek	4990,-
Scopium 7X35 WA	8200,-	Madaras falióra, kézzel készült	2500,-

A feltüntetett árak 2013. május 31-ig érvényesek. Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kínálatunkat megtalálja a bolt.mme.hu oldalon!

Megrendelés: bolt.mme.hu, postai úton: MME Bolt 1121 Budapest, Költő utca 21. Szállítás: a postai utánvét költsége 1500 Ft (5 kg-ig).
Nettó 35000 forintos vásárlás felett a postaköltséget átvállaljuk, kivéve az odúknál és az etetőknél. Személyes átvétel és vásárlás:
1121 Budapest, Költő utca 21. Kedd-szerda 10-16 óra között. A webboltban található akciós termékekre további kedvezmény nem jár!

Kedvezmények: az MME tagjai 10% árengedménnyel vásárolhatnak nálunk.

Megrendelés és további információ: telefon: +36-20/969-7778, e-mail: mmebolt@mme.hu.

Boltunk kínálata rendszeresen bővül. Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a bolt.mme.hu honlapunkat!

„A madárbarát Magyarorszáért!”

MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET

1121 Budapest, Költő u. 21. • Telefon: 1 275 6247 • Fax: 1 275 6267

E-mail: mme@mme.hu • Honlap: www.mme.hu

Adószám: 19001243-2-43 • Bankszámlaszám: 11712004-20011215

2013
a gyurgyalag
védelmének éve

1%

Önnek 1 perc,
a gyurgyalagoknak
1%-kal több esély!

TISZTELT MADÁRVÉDŐ!

A tavalyi évben a magyar lakosság úgy szavazott, hogy **2013-ban a gyurgyalag legyen az év madara.**

A gyurgyalag hazánk madárfaunájának egyik legszínpompásabb, **fokozottan védett** madara.

A faj nem csak trópusi színeivel kapcsolódik a melegebb éghajlathoz, hosszú távú vonulóként a telet Afrikában tölti, **költetni** csak a nyári hónapokra látogat hozzánk.

Májusban érkezik és szeptember végére már el is hagyja a Kárpát-medencét.

Állománya az 1998 óta végzett célzott felmérések adatai alapján **20-30 ezer pár** közé tehető és ebben az időszakban **mérsékelten csökkenő tendenciát mutat.**

A faj napjainkban jellemzően 20 pár alatti telepeken költ.

Kérjük, **2013-ban** nyújtson **1%-ával** segítséget az idei év madara, **a gyurgyalag védelméhez!**

